

MÁRTON JÁNOS*

A székelyföldi válaszadók nemzeti azonosságtudatáról a romániai magyar kérdőíves kutatások tükrében

On the identity of the people of Székelyland in the light of Hungarian survey research in Romania

Abstract: This study is a summary of literature prepared after the regime change, focusing on a questionnaire that explores the perspectives of Hungarians in Romania regarding sociological research in Székelyland. The primary research topic of the study is national identity. We aim to examine how the attitudes of Transylvanian Hungarians towards different aspects of national identity have evolved over the past thirty years, including self-determination and group affiliation, criteria for Hungarian identity, notions of home and homeland, Hungarian and Romanian national belonging, Hungarian perspectives on citizenship, and factors influencing national affiliation. Are there any discernible differences between respondents residing in Székelyland and those living in other regions?

KEYWORDS: questionnaire research, Hungarians in Romania, national identity, Székelyland

Ebben a szakirodalmi összefoglalóban arra teszünk kísérletet, hogy megvizsgáljuk, Székelyföld, illetve a régió lakossága milyen sajátosságok mentén jelenik meg a különböző kvantitatív kutatásokban. Elemzésünkben kitérünk más erdélyi régiókkal való összehasonlításra és a folyamatok időbeli alakulására is. Az elmúlt harminc évben készült survey kutatások igen széles tematikai palettán vizsgálták a romániai magyar közösség egészét,¹ de a különböző vizsgálatok között csak viszonylag kevés van, amelyben az elemzést végző kutatók fontosnak tartották

---

* A szerző politológus, a gyergyószentmiklósi Omnibus Kft. alkalmazottja. E-mail: martonjanos@yahoo.com

¹ A tanulmány a Székely identitásépítés a 19–20. században, NKFI 128848. sz. kutatási programban készült. Az itt közöltek egy nagyobb kutatáselőkészítő anyag részfejezete. I. Márton János: *Székelyföld a szociológiai kutatások tükrében*, kézirat, 2022, 93. Elérhetősége: <https://file.tk.hu/s/6kBrDizWLoYXx8r> (Letöltés ideje: 2023. május 5.)

regionális összehasonlításban értelmezni az általuk vizsgált témákat. Alapvetően nem a Székelyföldre vonatkozó adatmennyiség a kevés, hiszen – főként a területileg Erdély egészét lefedő kutatások esetében – a régióban élő lakosság többnyire számarányának megfelelően képviselve volt a mintákban, így az egyes kutatások keretében begyűjtött adatok mintegy 40%-a székelyföldi válaszadókhöz köthető, hanem a rendszerezett, időbeni összehasonlításokra lehetőséget adó értelmezett és elemzett adat.² Ennek oka részben az, hogy a kutatások a Kárpát-medence több magyarlakta régiójára fókuszáltak, azokat hasonlították össze, és így az erdélyi vagy romániai almintákat összmagyar és magyar–román összehasonlításban vizsgálták.³

A kutatások eredményeinek összehasonlítását és idősoros vizsgálatát – akár egy-egy nagyobb tematikán belüli szűk téma vonatkozásában is – jelentősen nehezítette vagy egyenesen lehetetlenné tette a kutatások módszertanában mutatkozó különbségek, amelyek közül a tanulmányunk szempontjából az egyik legrelevánsabb kérdés magának a székelyföldi régióknak az eltérő értelmezése;⁴ az adott témán

² Főként a gyorsjelentés jellegű szövegekben fordul elő, hogy a régiók és a regionális felosztás háttérváltozóként vagy elemzési szempontként jelennek meg, de az adatok ezek szerint történő részletes értelmezésével a szerzők külön nem foglalkoznak.

³ Általában Erdély, Felvidék, Vajdaság és Kárpátalja a négy vizsgált régió, ritkábban Magyarország és más országokban (pl. Horvátországban, Ausztriában) található magyarok lakta régiókkal kiegészítve. A tanulmányok többsége e nagyobb régiók szerinti összehasonlítások keretében vizsgálja az adatokat.

⁴ Mivel kimondottan a Székelyföldre összpontosító kutatás viszonylag kevés készült, ez a probléma inkább mintavételi technikai kérdésként jelenik meg. Több 2008 előtti, romániai magyarokra vonatkozó kérdőíves kutatás mintavételi eljárásait vizsgálva Kiss Tamás és Kapitány Balázs megállapítja, hogy ezek különböző regionális felosztásokat használtak; Székelyföld vonatkozásában két felosztást említenek: egyes kutatásokban csak Hargita és Kovászna megyét sorolták Székelyföldhöz, más esetekben e két megye mellett Maros megyét is Székelyföld részének tekintették (Kiss Tamás – Kapitány Balázs: Magyarok Erdélyben: a minta kialakítása és az adatfelvétel. In: Spéder Zsolt (szerk.): *Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 2009. 37. KSH NKI Kutatási jelentések 86.). Az általunk vizsgált kutatások többsége szintén e két felosztás valamelyikét használta, ugyanakkor egy harmadik felosztással is találkoztunk, amelyben Hargita és Kovászna megye mellett Maros megye délkeleti, zömében magyarok által lakott részét sorolták Székelyföldhöz, a megye többi részét már nem. Az ebből fakadó ellentmondást az az oldottuk fel, hogy egyszerűen eltekintettünk a régiók behatárolásában az egyes kutatások szintjén megjelenő különbségektől, és összefoglalónk keretében azokat a régiós megnevezéseket tekintettük alapnak, amelyek az egyes elemzésekben is szerepeltek. Azzal ugyanakkor tisztában vagyunk, hogy az eltérő szerkezetű, de azonos formában megnevezett régiókra (és ilyen értelemben a háromféle módon lehatárolt Székelyföldre is) vonatkozó adatok összehasonlítása során levont következtetéseink megbízhatósága csökken.

belüli eltérő kérdésvetetés⁵; az eredmények feldolgozásában és megjelenítési módjában tapasztalható különbségek.⁶

A felsorolt tényezők együttesen jelentősen korlátozták azoknak a témáknak a számát, amelyeket jelen tanulmány keretében vizsgálatra lehetségesnek, illetve érdemesnek találtunk. Két szempontot mérlegeltünk: a vizsgált témák az elmúlt harminc év valamely nagyobb, legalább 15-20 éves periódusára nézve idősoros, trendszerű változások, folyamatok bemutatását is tegyék lehetővé legalább összerdélyi szinten, ezen belül pedig a székelyföldi vonatkozású adatok is legyenek elérhetőek – még ha nem is ugyanolyan mértékben, mint a teljes erdélyi magyarságra vonatkozóan. Ennek következtében végül egy nagyobb kérdéskör bemutatására szűkítettük a publikációnkat: a nemzeti identitás vizsgálatára. Természetesen nem állítjuk azt, hogy csupán ez a kérdéskör adhat okot az érdeklődésre Székelyföld vonatkozásában, hiszen több olyan egyéb kutatási téma is szerepelt az elmúlt 30 év vizsgálataiban, amelyekkel kapcsolatban székelyföldi adatokkal is rendelkezünk (a teljesség igénye nélkül említhetnénk a migrációs potenciált, a média- és a kulturális fogyasztást, a nyelvhasználatot, az értékrendvizsgálatokat, a politikai kultúrát és politikához való viszony különböző vonatkozásait stb.). A terjedelmi korlátokon túl azért döntöttünk ezek mellőzése mellett, mert az egyes témákra vonatkozó adatok esetében nem látjuk biztosítottnak sem az időbeni, sem a módszertani folytonosságot, így ezek esetében elsősorban csak különböző időpontokban készült pillanatfelvételek bemutatására nyílt volna lehetőségünk.

A kiválasztott témakörön belül szintén igyekeztünk azokra a kérdésekre összpontosítani, amelyek a fentebb említett két szempontnak többé-kevésbé eleget tettek.⁷ Mivel nem másodelemzéseket végeztünk, hanem elsősorban a meglévő adatok ismertetésére vállalkoztunk, az esetek többségében a forrásul használt tanulmányokban már létező összehasonlításokat tekintettük kiindulópontnak, kiegészítve

---

⁵ Ez elsősorban kérdezéstechnikai különbségeket jelent, és alapvetően három formában nyilvánul meg: ugyanazon konkrét téma zárt vagy nyílt kérdéssel történő vizsgálata, ugyanazon megfogalmazásban használt zárt kérdések esetén eltérő válaszlehetőségek, valamint a teljesen különböző, a hangsúlyt más-más tényezőkre helyező kérdésmegfogalmazások. Ezek a különbségek – ahogy helyenként az általunk vizsgált adatok is igazolják – szintén befolyásolják azt, hogy egy-egy témában milyen eredmények, értelmezések születnek a kérdőíves adatfelvételek során.

⁶ Ez különösen a kutatási gyorsjelentés típusú szövegek versus tudományos elemzések, tanulmányok egymással való összehasonlításában szembevetendő: míg előbbieket általában egyszerű statisztikai összefoglalások formájában (százalékosan vagy átlagban kifejezve) jelenítik meg – jobb esetben háttérváltozók szerint –, utóbbiak gyakran összetettebb, többváltozós statisztikai modellek segítségével értelmezik a folyamatokat – ezek egymással való összehasonlítása a legtöbb esetben problémás.

⁷ Ez azt jelenti, hogy alapvetően olyan témákat hoztunk előtérbe, amelyeket a romániai magyarok vonatkozásában legalább négy-öt egymástól eltérő időpontban készült kutatásban is vizsgáltak, és amelyek esetében székelyföldi vonatkozású adatokkal is rendelkezünk szintén legalább három-négy eltérő időpontból.

szítve ezeket az adott forrásban nem vizsgált más kutatások ugyanazon kérdésre vonatkozó eredményeivel.⁸

Nemzeti identitás

A romániai magyarokra vonatkozó kutatások egyik leggyakoribb témájának a nemzeti azonosságtudat különböző összetevőinek vizsgálata számít. Bár a szociológián belül ez viszonylag új kutatási területnek tekinthető, az elmúlt három évtized erdélyi kutatásaiban központi témaként és átfogóbb kutatások részmájaként egyaránt folyamatosan jelen van.⁹

Veres Valér a nemzeti identitás kisebbségi környezetben történő kutatását egy hármas dimenzióban – a kisebbségi (és többségi) nemzeti, az állampolgári, valamint a sajátosan kisebbségi azonosságtudat – képzelel el, ezek kapcsán pedig a következő vizsgálandó kérdéseket sorolja fel: „a nemzeti problematika fontossága az egyéni beállítódásban; a nemzeti közösséghez való tartozás kritériumai; a haza illetve a szülőföld fogalmának kognitív és affektív vonatkozásai; a nemzeti csoporthoz való tartozás érzelmi megélése; a nemzeti auto- és heterosztereotípiák; a kisebbségi helyzet és diszkrimináció percepciója és esetleges identitás szervező funkciójának vizsgálata; a »másik« nemzethez való viszonyulás; a nemzeti szimbólumok, ünnepek relevanciája; a nemzeti vonatkoztatási személyek (nemzeti hősök és a nemzeti történetírás által kiemelt, kanonizált személyek); a történeti tudat néhány kisebbségi és politikai tematizációjának, az etnikai-nemzeti konfliktuspercepció társadalmi-identitásbeli beágyazottságának vizsgálata”.¹⁰ A fenti felsorolás alapján nagyjából képet kaphatunk arról, hogy a rendszerváltás utáni romániai magyar survey kutatások milyen kérdéseket tartottak fontosnak vizsgálni a nemzeti identitás kérdéskörében. Természetesen az egyes kutatások között jelentős témabeli és módszertani különbségek vannak. Az alábbiakban néhány olyan közös pontot emelünk ki, amelyeket több kutatásban is vizsgáltak, és amelyek révén a téma időbeli változása is megragadható. Mivel Veres azon kutatók közé tartozik, aki a nemzeti identitás kérdéskörével több alkalommal is összehasonlító elemzések keretében foglalkoztak, ráadásul gyakran a régiók szerinti különbségeket is

⁸ Az összehasonlíthatóság érdekében elsősorban a közös pontok megtalálására fektettük a hangsúlyt, ez pedig óhatatlanul is az adatok értelmezésének egyszerűsítéséhez vezetett.

⁹ E téren főleg Gereben Ferenc, Csepeli György, Dobos Ferenc kutatásait érdemes kiemelni. A téma romániai kutatói között elsősorban Veres Valér munkássága fókuszál a problémára, de foglalkozott a kérdéssel többek között Horváth István, Kiss Tamás, Papp Z. Attila is. Csepeli György: *Nemzeti tudat és érzésvilág Magyarországon a 70-es években*. Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó, 1985; Csepeli György: *Nemzet által homályosan*. Budapest: Századvég Kiadó, 1992; Veres Valér: *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2005.

¹⁰ Veres Valér, 2005, 38.

vizsgálta, néhány általa ismertett adatsort tekintünk kiindulópontként, és ezekhez rendelünk hozzá más kutatásokban fellelhető adatokat.¹¹

Önmeghatározás és csoportkötődés

A nemzeti identitás vizsgálatának egyik legalapvetőbb és legfontosabb kérdése a csoportelnevezés, vagyis annak feltárása, hogy a vizsgálati populáció tagjai hogyan határozzák meg magukat, milyen önbesorolásokat tartanak magukra nézve leginkább érvényesnek.¹² Az általunk vizsgált kutatások közül a legkorábbi adatot erre vonatkozóan a *Társadalmi kapcsolathálók és nemzeti identitásmenták Erdélyben* című, 2000-es kutatásból hozhatjuk példaként:¹³ ebben a magyar almintába tartozó válaszadók 65%-a *erdélyi magyarként* nevezte meg magát, ami a magyar önmeghatározásnak a régiós jelzővel való összekapcsolása;¹⁴ ettől jelentősen elmarad mind a jelző nélküli *magyar*, mind a *romániai magyar* megnevezés. (Lásd erre vonatkozóan az 1. ábrát). A szóban forgó kutatást végző Veres kiemeli, hogy a különbségek társadalmi rétegek szerint nem rendeződnek koherens mintába, az iskolázottság szerint pedig nem szignifikánsak (viszont az értelmiség kevésbé azonosul a romániai előtaggal, mint az alacsonyabb iskolázottságúak), amiből azt a következtetést vonja le, hogy az erdélyi magyar csoportnév „a természetes nemzeti identitás részeként az egész társadalomban általánosan elfogadott”.¹⁵ A szintén zárt kérdést használó, azonban az egyszerűen

¹¹ Szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy az alábbi ismertetőből szinte teljesen kimaradt a kilencvenes években magyarországi műhelyek által készített több kutatás is (pl. a Dobos Ferenc vezetésével a Balázs Ferenc Intézet által végzett kutatások, a Csepeli György, Örkény Antal és Székelyi Mária nevével fémjelzett Kárpát projekt 1997 vagy a Kerkai Jenő Egyházsociológiai Intézet 1998-as kutatásának Gereben Ferenc koordinálta része), amelyekre vonatkozóan – a belőlük született tanulmányok, elemzések alapján – a kérdésfelvetések, a téma megközelítésmódja és az alkalmazott módszertan, illetve a regionális bontású adatok szinte teljes hiánya miatt kevés, az összehasonlításokba beépíthető adattal rendelkezünk.

¹² Mivel a jelen részben tárgyalt kutatások egy része egy, másik részük kettő vagy három opció szerint is vizsgálta a nemzeti önbesorolást, a jobb összehasonlíthatóság érdekében csak az elsődleges csoportkötődéssel, azaz az első opció szerinti (az „*elsősorban úgy határozom meg magam, mint...*” típusú kérdésekre kapott) válaszokkal foglalkozunk.

¹³ A Kerkai Jenő Egyházsociológiai Intézet 1998-as kutatásában ugyan szerepelt egy erre vonatkozó kérdés, az azonban a kapott válaszok alapján az alábbi összehasonlítás sémájába nem illeszthető be: ott a válaszadók 95%-a magát kizárólag magyarként határozta meg, további 4%-uk pedig kettős identitásúként (magyar-román vagy magyar-német kötődésűként). (Gereben 2001, 44.)

¹⁴ A kutatás ebben az esetben zárt kérdést használt – *Hogyan nevezné meg leginkább önmagát (milyen közösség a legkifejezőbb, amihez tartozása önnek fontos) nemzetiségi szempontból?* –, hét megadott válaszlehetőséggel.

¹⁵ Veres Valér: *Analiza comparată a identității minorităților maghiare din Bazinul Carpați – A Kárpát-medencei magyarok nemzeti identitásának összehasonlító elemzése*. Cluj-Napoca – Kolozsvár: ISMPN, 2008.

csak *magyar* opciót – de egyébként az etnonim nélküli *erdélyi* opciót is – a válaszlehetőségek közül tudatosan kihagyó 2000. évi *Etnobarométer* kutatásban ugyancsak a regionális kötődést jelző *erdélyi magyar* megnevezés a domináns (53%), a *romániai magyar* megnevezést ennek kevesebb mint harmada (15,2%) választotta. A válaszok között szereplő *székely* megnevezést a válaszadók 12,9%-a jelölte meg – rájuk vonatkozóan az eredményeket ismertető tanulmány annyit közöl, hogy Székelyföld lakói a lokális (sajátos) identitásukat választották, anélkül, hogy egyéb részleteket megtudnánk ezzel kapcsolatban.¹⁶ A következő két év *Etnobarométer* kutatásaiból a 2000. évi adatokhoz képest eléggé eltérő kép rajzolódik ki: 2001-ben, bár az *erdélyi magyar* megnevezés aránya meghaladta a 40%-ot, és van továbbá egy 6,4%-ot kitevő réteg, akinél a regionális identitás a nemzetiségre utaló azonosító nélkül jelenik meg (a magukat csak *erdélyiként* meghatározók), a legtöbben (43,3%) a válaszlehetőségek közé bekerült jelző nélküli, simán csak a nemzetiséget jelző (*magyar*) opciót választották magukra nézve leginkább érvényesnek.¹⁷ A 2002. évi felmérés magyar nyelvű kérdőívébe a fenti válasz mellett bekerült öt, a magyarokra nézve specifikus kategória,¹⁸ és egy *valami más* válaszlehetőség, ami magyarázhatja, hogy 2002-re jelentősen átalakultak a preferenciák: a legtöbb válaszadó (45,4%) továbbra is magyarként határozta meg magát, miközben az *erdélyi magyar* önmeghatározás az előző évben regisztrálthoz képest felére csökkent, kevéssel nőtt az *erdélyi* és a *magyar anyanyelvű román állampolgár* kategóriákat választók aránya, illetve a magukat *székelyként* meghatározók aránya, továbbá 10%-ot meghaladó azok aránya, akik a *valami más* válaszlehetőséget jelölték meg. A Paul, Chilaru és Tudoran szerzőtrío ezt úgy értelmezi, hogy jóllehet 2001-ben nagyon fontosnak tűnt, a többszörös identifikációra alkalmas kategóriák bevezetése után a regionális identitás alárendelődik az etnikai identitásnak.¹⁹ Anélkül, hogy e kijelentés valóságtartalmát igazolni vagy cáfolni próbálnánk, az ezredforduló környékén készült kutatások kapcsán kiemelnénk, hogy a kérdésfelvetések

¹⁶ Culic, Irina – Horváth István– Raț, Cristina: Modelul românesc al relațiilor interetnice reflectat în Etnobarometru. In: Năstasă, Lucian – Salat Levente (eds.): *Relații interetnice în România postcomunistă*. Cluj-Napoca: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, 2000. 258. Online elérhető: <http://www.edrc.ro/docs/docs/Etnobarometru.pdf> (Letöltés ideje: 2021. december 15.)

¹⁷ Fontos módszertani megjegyzés, hogy bár a 2001-es kérdőívben zárt kérdést használtak, a magyar és román nyelvű kérdőívben ugyanazokat a(z) elsősorban regionális identitásokat nemzetiégi kiegészítés nélkül tartalmazó) válaszlehetőségeket használták, amelyek közül egyedül az *erdélyi* volt az, amelyet a magyar válaszadók nagyobb számban jelöltek, a többi magyarokra vonatkozó kategóriát az egyéb válaszlehetőségek között, gyakorlatilag nyílt kérdés-ként, saját megfogalmazásban adták meg.

¹⁸ Magyar, romániai magyar, erdélyi magyar, magyar nemzetiségű román állampolgár és székely.

¹⁹ Paul, Ioana – Tudoran, Mirela – Chilariu, Luiza: Români și maghiarii. Reprezentări in-group, out-group în cazul grupurilor etnice din România. In: Bădescu, Gabriel – Kivu, Mircea – Robotin, Monica (eds.): *Barometrul relațiilor etnice 1994–2002. O perspectivă asupra climatului interetic din România*. Cluj-Napoca: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, 2005. 103.

különbözése jól látható mértékben befolyásolja a kapott válaszokat – és valószínűleg az ezek alapján levont következtetéseket is.

A kétezres évek első évtizedének második felében készült *Kárpát Panel* kutatások szintén vizsgálták a nemzeti identitást a megkérdezettek önmeghatározása alapján. 2007-ben a válaszok relatív többségét (29,2%) a jelző nélküli *magyar* kategória egyesítette – az eredmények e tekintetben hasonlítanak a 2001-es és 2002-es *Etnobarométer* kutatások eredményeire –, viszont összesítve már ekkor is többségben voltak az erősebb regionális identitásra utaló válaszok (az *erdélyi*, *erdélyi magyar* vagy a *székely*²⁰ kategóriák összesen 51,4%-ot tettek ki). 2010-re a regionális kötődés tovább erősödött – a három említett kategória már a válaszok közel kétharmadát foglalja magában –, és változott a válaszok relatív többségét adó kategória is (*erdélyi*).

A *Kárpát Panel* kutatásokat követő bő egy évtizedből a fenti kérdésre vonatkozóan nem rendelkezünk a teljes erdélyi magyarságra vonatkozó empirikus adattal, ebben az időszakban viszont több olyan ifjúságkutatás is készült, amelyek vizsgálták a csoportkötődést. Az ifjúságkutatás területéről egyébként már korábról, a Mozaik 2001 kutatásból is vannak adataink, ezek nagymértékben összezsengenek az adott időszak teljes romániai magyarságra vonatkozó adataival: a válaszadók több mint fele esetében valamely regionális magyar identitás a legmeghatározóbb, a simán magyar identitásuk aránya pedig egyharmad körül van. Az elmúlt években – a Mozaik 2001-hez képest mintegy másfél évtizeddel később – készült kutatások ettől némiképp eltérő képet mutatnak: a Kincses Kolozsvár 2015, a Kolozsváron tanuló magyar egyetemisták körében végzett kutatás eredményei szerint egyrészt jelentős mértékben csökkent a magukat csak etnonimmel *magyarként* azonosítók aránya (15,7%), miközben a valamilyen szintű regionális kötődést jelölők aránya (*erdélyi magyar*, *erdélyi*, *székely*) meghaladta a 70%-ot (ezen belül jelentős, közel 17% a magukat *székelynek* vallók aránya).²¹ A Magyar ifjúság kutatások eredményeiben ezzel szemben – a Kárpát-medence más régióihoz hasonlóan²² – jelentősen megnövekedett (megközelítette a 45–50 százalékot) a magukat egyszerűen csak *magyarként* meghatározók aránya, miközben a különböző regionális identitások együttes aránya 35 százalék alá esett.

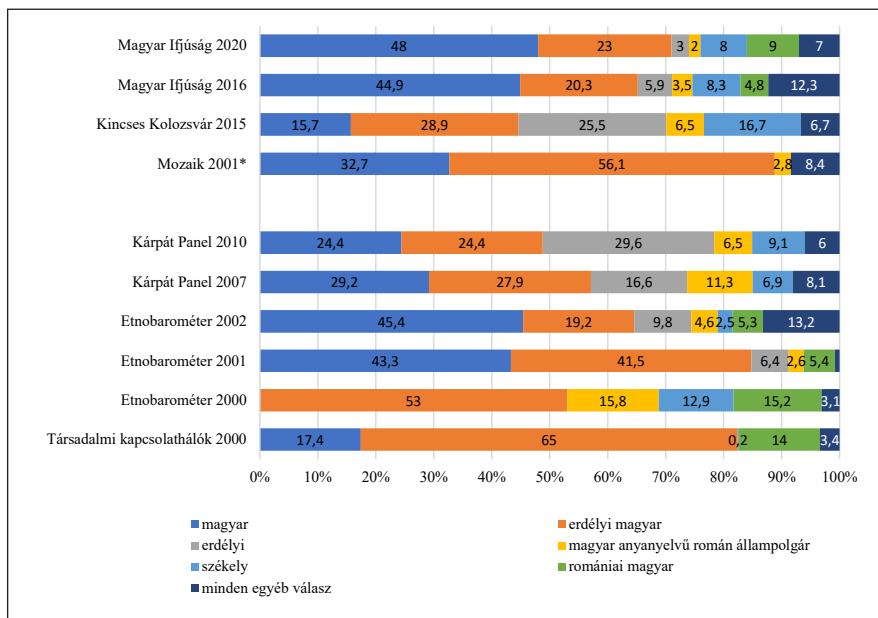
Az egyébként szinte az összes kutatás esetében megfigyelhető, hogy a csoportkötődés vonatkozásában alacsony azok aránya, akik magukat állampolgársági

²⁰ Utóbbi külön kategóriaként szerepelt az egyébként tizenöt kategóriát felsoroló válaszlehetőségek között.

²¹ A Kincses Kolozsvár 2015 kapcsán érdemes hangsúlyozni, hogy az alappopulációt egyetemi hallgatók, tehát a romániai magyar fiatalok átlagához képest egy jobban képzett, iskolázottabb réteg jelentette.

²² Veres Valér: Az erdélyi magyar fiatalok nemzeti identitása, csoporttitudjei. In: Veres Valér (szerk.): *Erdélyi magyar ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között*. Kolozsvár: Presa Universitară Clujeană – Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2020. 114.

elemet is tartalmazó valamely kategóriába sorolták (például *magyar anyanyelvű román állampolgár* vagy *román állampolgár*), mindössze két esetben haladja meg a 10 százalékot (Etnobarométer 2000 és Kárpát Panel 2007), a fiatalok körében pedig még alacsonyabb. Az adatok alapján úgy tűnik, hogy az ezredfordulót követő egy-másfél évtizedben domináns erdélyi, illetve lokális regionális identitások vesztettek a jelentőségükből, és ismét az egységes magyar nemzethez való tartozás gondolata van megerősödően, bár a 2015 utáni időszakból rendelkezésünkre álló adatok korlátozott mennyisége és jellege – a teljes felnőttkorú lakosságra vonatkozó adatok hiánya – miatt ezt csak kellő óvatossággal merjük megfogalmazni.

1. ábra. Az önbesorolás alapján történő elsődleges csoportkötődés a romániai magyarok körében 2000–2020 között²³

* Az erdélyi magyar kategória tartalmazza a romániai magyar kategória adatait is.

²³ Az ábra elkészítéséhez több tanulmány adatait használtuk: Veres, 2005 (Társadalmi kapcsolathálók 2000); Culic – Horváth – Raț, 2000 (Etnobarométer 2000); Paul – Chilaru – Tudoran, 2005 (Etnobarométer 2001 és 2002); Veres 2012 (Kárpát Panel 2007 és 2010); Veres 2020 (Mozaik 2001, Magyar Ifjúság 2016); Marelyin Kiss – Nádas, 2016 (Kincses Kolozsvár 2015); Demeter és mtsai. (Magyar Ifjúság 2020). A jobb összehasonlíthatóság érdekében csak a hat leggyakoribb kategóriát jelentettük meg (ezek a felsorolt kutatások mindegyikében megtalálhatók többé-kevésbé azonos megnevezésben), a kisebb arányban szereplő, és az említett hat kategória egyikébe sem besorolható válaszokat a *minden egyéb válasz* kategóriában összesítettük.

1. táblázat. Az önbesorolás alapján történő elsődleges csoportkötődés régiók szerinti bontásban, 2001 után (százalék)²⁴

Kutatás	Régió	magyar	erdélyi magyar	romániai magyar	erdélyi	magyar anyanyelvű román állampolgár	székely	minden egyéb válasz
Kárpát Panel 2010	Székelyföld	17,8	21,0	–	33,5	5,8	17,0	4,9
	Partium	42,1	19,1	–	23,8	6,0	0,4	8,6
	Észak-Erdély	11,9	34,1	–	34,1	11,9	0,8	7,2
	Dél-Erdély/Bánság	25,5	38,2	–	20,6	4,9	7,8	3,0
Mozaik 2001	Székelyföld	32,4	58,3	–	2,4	–	6,9	
	Partium	33,9	55,8	–	2,7	–	7,6	
	Észak-Erdély	34,2	55,7	–	1,8	–	8,3	
	Dél-Erdély/Bánság	30,7	48,2	–	5,1	–	16,0	
Kincses Kolozsvár 2015	Székelyföld	14,3	23,9	–	24,1	4,7	27,8	5,2
	Partium	18,9	36,5	–	25,0	10,8	1,4	7,4
	Észak-Erdély	15,3	36,8	–	29,2	7,6	3,5	7,6
	Dél-Erdély/Bánság	13,8	34,5	–	34,5	6,9	10,3	–
Magyar ifjúság 2016	Székelyföld	40,5	21,8	3,7	7,0	2,9	15,8	8,3
	Partium	55,1	14,5	6,7	3,8	5,4	0,2	14,3
	Észak-Erdély	42,1	29,7	4,5	5,9	1,7	–	16,1
	Dél-Erdély/Bánság	41,8	13,9	6,3	6,3	3,8	–	27,9

A csoportkötődésre vonatkozó székelyföldi adattal csak kevés kutatás esetében rendelkezünk (lásd az 1. táblázatot): a teljes felnőtt populációt tekintve a *Kárpát Panel 2010* adatait említhetjük, ahonnan kiderül, hogy Székelyföldön a legerősebb a regionális kötődés (az *erdélyi*, *erdélyi magyar* és a *székely* kategóriák együttesen 71,5%-ot összesítenek),²⁵ míg a Partiumban ez összesen 45% alatt van. Az észak-erdélyi régióban szintén erős az erdélyi regionális kötődés (összesen 69%), a dél-erdélyi és bánsági megyéket összesítő régióban is mintegy 60%, utóbbiban viszont érdekes módon van egy közel 8%-nyi, magát *székely*ként meghatározó réteg. Partiumban a leggyakoribb kategória a jelző nélküli *magyar* (42,1%) – Székelyföldön

²⁴ A táblázatban szereplő adatok forrásai kutatásonként: Veres, 2020 (Mozaik 2001, Magyar ifjúság 2016); Veres, 2012 (Kárpát Panel 2010); Marelyin Kiss – Nádás, 2016 (Kincses Kolozsvár 2015).

²⁵ Ezen belül a legjelentősebb az *erdélyi* 33,5%-kal, de a szűkebb regionális kötődésre utaló *székely* kategória sem elhanyagolható a maga 17%-os részesedésével.

ez 17,8%, ami alig magasabb, mint a *székely* kategória –, Dél-Erdélyben és Bánságban pedig az *erdélyi magyar* a domináns.²⁶

Az ifjúságkutatások esetében már több a székelyföldi vonatkozású adat. A *Mozaik 2001* kutatásban a regionális különbségek nem mondhatók jelentősnek, mindegyik régióban (Dél-Erdély/Bánság kivételével) az *erdélyi/romániai magyar* kategória részesedése a legmagasabb, meghaladja az 55%-ot (Székelyföldön 58,3%). A *Kincses Kolozsvár 2015* még a régiók szerinti bontásban is az erős regionális öntudat létezését mutatja. A székelyföldiek esetében a szűkebb regionális kötődés különösen erős, hiszen a magukat *székelynek* vallók aránya a legnagyobb kategória (27,8%), miközben az *erdélyi* (24,1%), *erdélyi magyar* (23,9%) és *magyar* (14,3%) kategóriákat a székelyföldiek kisebb arányban választották, mint a többi régióban élők vagy az országos minta átlaga. Észak-Erdélyben és Partiumban az erdélyi magyar, Dél-Erdélyben és Bánságban az *erdélyi magyar* és az *erdélyi* identitásúak vannak relatív többségben – mindegyik esetben 34–37% közötti aránnyal.²⁷ A 2016-os *Magyar ifjúság kutatás* azonban már regionális bontásban is jelzi az országos adatok szintjén kimutatható folyamatokat, vagyis a magyar identitás erősödését a különböző regionális identitások rovására: Székelyföldön a *székely* identitásúak aránya 15,8%, ami ezzel a harmadik leggyakoribb kategória a *magyar* (40,5%) és az *erdélyi magyar* (21,8%) után. A magukat egyszerűen csak magyarként meghatározók aránya a székelyföldiek körében a legalacsonyabb (igaz, Észak-Erdélyben és a Dél-Erdély/Bánságban is országos átlag alatti, és a Partiumban kiemelkedő), az *erdélyi magyar* és az *erdélyi* kötődés viszont szintén átlag feletti.²⁸

Magyarságkritériumok

A nemzeti identitás tartalmának komplexebb, mélyebb értelmezését teszik lehetővé azok a témafelvetések, amelyek azt vizsgálják, milyen kritériumok a leginkább fontosak ahhoz, hogy valaki magyarnak számíton. A kérdőívekben az erre vonatkozó kérdések általában különböző identitáskomponenseket sorolnak fel,²⁹ és arra kéri a válaszadókat, hogy egy ötfokozatú Lickert-skála segítségével ezekre

²⁶ Veres Valér: Az erdélyi magyarok nemzeti kisebbségi identitásának alakulása a Kárpát Panel tükrében. In: Veres Valér – Papp Z. Attila – Geambaşu Réka – Kiss Dénes – Márton János – Kiss Zita: *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (ISPMN) Kiadó, 2012. 22–23.

²⁷ Marelyn Kiss József – Nadas Zsófia: „*Kincses Kolozsvár 2015*”. *Erdélyi magyar fiatalok. Kutatási jelentés*. Budapest: Nemzetstratégiai Kutatóintézet, 2016. 32.

²⁸ Veres Valér (2020b): Az erdélyi magyar fiatalok nemzeti identitása, csoportattitűdjei. In: Veres Valér (szerk.): *Erdélyi magyar ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között*. Kolozsvár: Presa Universitară Clujeană – Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2020. 115–116.

²⁹ Amelyek a nemzetközi kutatási gyakorlatban alkalmazott hármas identitásösszetevőkön alapulnak: (állam)polgári, kulturális és etnikai. Kiss Tamás: Nemzetdiskurzusok hálójában.

vonatközoán nyilvánítsanak véleményyt. A romániai magyarokra vonatkozó kutatások már az 1997-es *Kárpát projekt*tal kezdödően egészen a legutóbbi évekig tartal-maztak erre vonatkozó kérdést, amelyekben volt néhány – szinte mindegyik kuta-tásban ugyanabban vagy nagyon hasonló formában szereplő – közös komponens, és voltak olyan identitásелеmek, amelyek csak egy-két kutatásban szerepeltek.³⁰ Az említett 1997-es kutatás és a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet 2012-es kuta-tásának eredményeit összehasonlítva Kiss Tamás megállapítja, hogy Erdélyben a magyarság meghatározásában alapvetően két szempont játszik döntő szerepet: a magyar identitás szubjektív felvállalása és az ezt lehetővé tevő nyelvi-kulturális készségek³¹ (2. ábra).

Az adatokat vizsgálva mi is láthatjuk, hogy „*a magyarnak érezze magát*”, vala-mint „*a legyen magyar az anyanyelve/beszéljen jól magyarul*” kritériumok „szük-ségessége” a kutatások mindegyikében nagy százalékban megjelenik a válaszadók preferenciáiban. Kiss, az 1997-es és 2012-es adatokat összehasonlítva, ugyanakkor azt is kijelenti, hogy „a magyarsághoz tartozás «hagyományos» és hétköznapi tudás szintjén is meghatározó kritériumai kivétel nélkül veszítettek fontosságukból” – itt elsősorban a magyar történelmi egyházakhoz való tartozást hozza fel példa-ként –, kiemelve, hogy ezekkel szemben a magyar állampolgárság és a területi kri-tériumok fontossága felértékelődött.³²

A Kiss által az összehasonlításba bevont kutatások ezt valóban alátámasztják, hiszen a 2012-es felmérés adatai szerint a szubjektív magyar identitás felvállalása, mind a nyelvtudás, mind az egyházakhoz való kötődés fontosságának csökkené-sét jelzik, ha azonban a két említett felmérésen túl nézünk, láthatjuk, hogy egyéb kutatások adatai mindezt csak részben igazolják vissza. Egyrészt a Kiss által a két legfontosabbnak említett kritérium jelentősége az elmúlt pár évben nőtt (Nemzeti Barométer 2016 és Nemzeti identitás 2021 kutatások) még az 1997-ben regisztrált szinthez viszonyítva is, a magyar egyházakhoz való tartozás pedig ugyanolyan fontosként jelenik meg, mint 1997-ben, 2012-höz képest viszonyítva pedig itt is növekedés mérhető. Az egyházhoz való tartozás, mint a magyar identitás kritériu-ma fontossága egyedül az ifjúság körében csökkent (Mozaik 2001 vs. Kincses Ko-lozsvár 2015 és Magyar ifjúság 2016), viszont ez sem mondható számottevőnek. Amit Kiss a magyar állampolgárság identitásalkotó tényezők között játszott szere-pe kapcsán állít, az a kutatási eredményekben is látszik, és itt különösen a *Nemzeti*

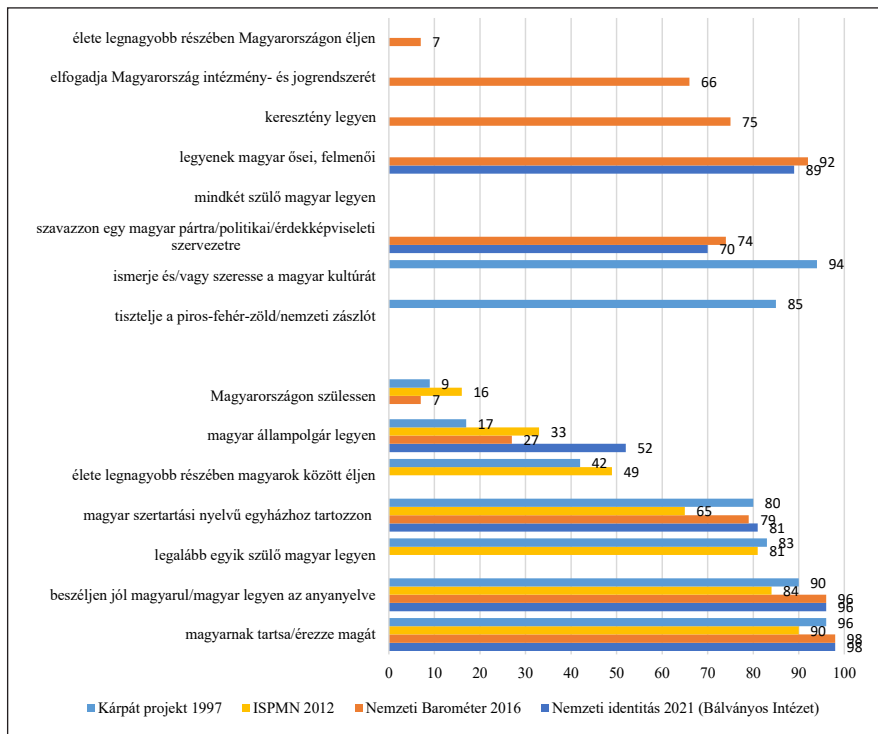

Az állampolgárság-politika mint a magyar nemzetre vonatkozó klasszifikációs küzdelem epi-zódja és eszköze. *Magyar Kisebbség*, 2013/3–4. 75.

³⁰ Mivel a rendelkezésünkre álló kutatási adatok egy része százalékos értékben, másik részük átlagok formájában van megjelenítve, erre a kérdésre vonatkozóan két külön ábrát is készítettünk, amelyek között – a feltüntetett kutatások egy részét tekintve – némi átfedés is van (lásd alább a 2. és 3. számú ábrát).

³¹ Kiss T., 2013. 76.

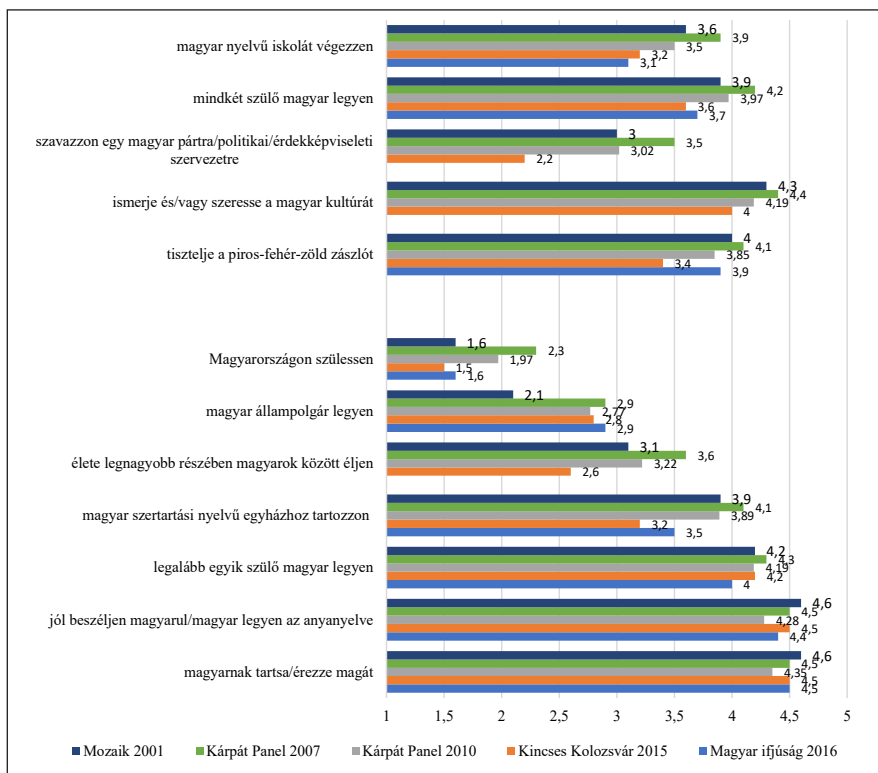
³² Uo. 77.

2. ábra. A magyarsághoz tartozás kritériumai 1997–2021 között (nagyon fontos és fontos válaszok százalékában)³³

identitás 2021 kutatásban mért 52%-os arány tűnik kiemelkedőnek, ami a *Kárpát projekt* 17%-os, de még a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet 2012-es kutatásának 33%-os arányához képest is kiugróan magas. A fiatal korosztályban 2001–2016 között szintén megfigyelhető a magyar állampolgárság fontosságának a felértékelődése, ott viszont nem ennyire jelentős mértékben. Ami a területi kritériumokat (magyarországi születés, Magyarországon vagy nagyjából magyarok között élés) illeti, az adatok szintén nem igazolják azt, hogy jelentőségük nőtt volna akár a felnőttkorú népesség, akár a fiatalok körében, itt is inkább a 2012-es felmérés adatai tűnnek kiugróan magasnak a többi kutatáshoz viszonyítva.

³³ Az ábrán szereplő adatok forrásai kutatásonként: Kiss T. 2013 (*Kárpát projekt 1997*, ISPMN 2012); Kiss Tamás – Barna Gergő: *Erdélyi magyarok a magyarországi és a romániai politikai térben*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2013.; Kiss Tamás – Barna Gergő: *Nemzeti Barométer Erdély. 2016. május*. Kutatási gyorsjelentés, kézirat. Kolozsvár: Kvantum Research Kft., 2016.

3. ábra. A magyarsághoz tartozás kritériumai 1997–2021 között (átlag)³⁴

Székelyföldi adattal a magyar identitás kritériumaira vonatkozóan csak korlátozott formában rendelkezünk: más régiókkal való összehasonlításban gyakorlatilag a *Kárpát Panel 2010* kutatás, valamint a *Mozaik 2001* ifjúságkutatás esetében. Előbbi kapcsán Veres főkomponens-elemzés segítségével vizsgálja a nemzeti identitás kritériumainak régiók szerinti eltérését. A korábban már említett hármas identitásstruktúra (kultúrnemzeti, állampolgári és etnikai eredet) szerint létrehozott főkomponensek faktorszokorjai átlagának a régiók szerinti alakulásából azt

³⁴ Az ábrán szereplő adatok forrásai kutatásonként: Veres 2020 (*Mozaik 2001*), Uő: *Magyarságtudat és erdélyiség. A nemzeti azonosságtudat sajátosságai, változása az erdélyi magyarok és a fiatalok körében*. In: *Külhoni magyar ifjúságkutatás – 2014. Metszetek II.* Budapest: Nemzetstratégiai Intézet, 2014. 36–61. (Kárpát Panel 2007, 2010), Kárpát projekt 1997, ISPMN 2012); Marelyn Kiss – Nadas 2016 (Kincses Kolozsvár 2015); Veres Valér–Ruff Tamás: *Kötődések – identitás, személyes kapcsolatok és nemzeti-etnikai attitűdök a Kárpát-medence magyar ifjúságának körében*. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Budapest: Kutatópont Kft. – Enigma 2001 Kiadó és Médiaszolgálat, 2018. (Magyar ifjúság 2016).

a következtetést vonja le, hogy ezek Székelyföldön a legmagasabbak a többi régióhoz viszonyítva. Tehát ahol számottevő arányban élnek magyarok, ott a nemzeti identitás meghatározása tekintetében mindhárom dimenzióban „szigorúbb kritériumok szerint ítélik meg a magyarsághoz tartozást”, miközben Dél-Erdélyben és a Bánságban az identitás dimenziói „kevésbé fontosak az ott élők számára”.³⁵ Ami a *Mozaik 2001*-et illeti, ott az adatok százalékos eloszlásban – két különböző kutatási jelentésből érhetők el³⁶ – ezek összehasonlítása mind a két legfontosabb kultúr- nemzeti kritérium (önazonosulás és nyelvismeret), mind az állampolgársági vagy területi kritériumok (Magyarországon szülessen) tekintetében 5 százalékpontnál kisebb különbségeket jelez, tehát ezek tekintetében a székelyföldi fiatalok nem különböznek az Erdély más részein élő fiataloktól. A legnagyobb különbség az „élete legnagyobb részében magyarok közt éljen” kritérium esetében mutatkozik, ezt a székelyföldiek 49%-a gondolja a magyarság nagyon fontos vagy fontos kritériumának, míg a belső-erdélyieknek csak a 36%-a.

Haza és szülőföld

A nemzeti identitás problematikáján belül fontos kérdésnek számít a haza- és a szülőföldfogalom, vagyis az, hogy mit tekintenek hazájuknak, illetve szülőföldjüknek a megkérdezettek. Ugyanakkor kisebbségi közösségek esetében ezek korántsem tekinthetők egyértelműen meghatározhatónak, különösen a hazakonstrukciók vonatkozásában, hiszen a kultúr- nemzeti dimenzióban értelmezett „anyaország” és a lakóhelyül szolgáló ország különböznek egymástól.

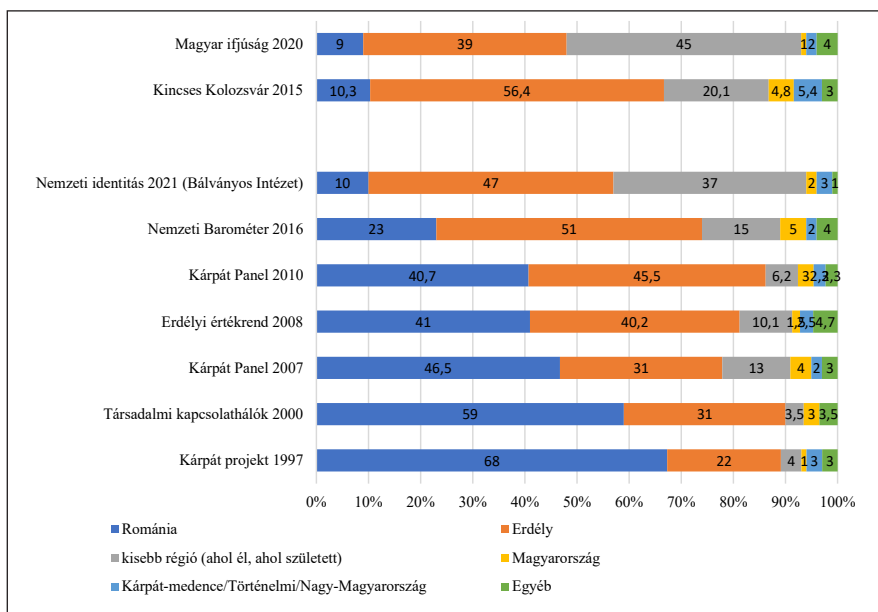
Az általunk vizsgált kutatások alapján a hazafogalom vonatkozásában egyértelmű változás mutatható ki idősorosan a romániai magyarok körében (*lásd a 4. ábrát*): a kilencvenes évek második felében a válaszadók kétharmada, de még az ezredfordulón is több mint fele Romániát tekintette hazájának, 2021-ben azonban már csak minden tizedik megkérdezett. Ezzel párhuzamosan szinte mindvégig erősödött az erdélyi regionális öntudat – a fordulópont valamikor 2008–2010 környékén volt –, és nőtt a hazájuknak Erdélyt megjelölők aránya. Ugyanakkor az elmúlt öt évben egy újfajta átalakulásról árulkodnak a számadatok: az összerdélyi identitástudatot egyre inkább háttérbe szorítja egy szűkebb regionális identitás,

³⁵ Veres Valér: Az erdélyi magyarok nemzeti kisebbségi identitásának alakulása a Kárpát Panel tükrében. In: Veres Valér – Papp Z. Attila – Geambaşu Réka – Kiss Dénes – Márton János – Kiss Zita: *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (ISPMN) Kiadó, 2012. 25–26.

³⁶ A székelyföldi eredményeket l. Bálint Blanka – Demeter Gyöngyvér: *Mozaik 2001*. Gyorsjelentés. Székelyföld. In: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István (szerk.): *Mozaik 2001. Gyorsjelentés*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 2002. 189–238. A belső-erdélyi eredményeket l. Csata Zsombor – Magyarai Tivadar – Veres Valér: *Mozaik 2001. Gyorsjelentés. Belső-Erdély*. Uo. 137–188.

ami a szűkebb régiókhöz vagy a szülőhely, lakóhely településéhez való szorosabb kötődésben manifesztálódik. A Bálványos Intézet 2021-es nemzeti identitásra vonatkozó kutatásában a teljes felnőtt lakosság szintjén Erdély mint haza mintegy tíz százalékponttal megelőzi az ennél szűkebb regionális vagy lokális identitásról áruklódó hazafogalmakra együttesen kapott válaszokat (47% vs. 37%), azonban az egy évvel korábban végzett *Magyar ifjúság* 2020 kutatásban már látszik a lokális identitás túlsúlya; miközben az öt évvel korábban készült *Kincses Kolozsvár* 2015 esetében még a válaszadók 56,1%-a Erdélyt jelölte hazájának.³⁷

A székelyföldi válaszadók esetében a hazafogalom szintén változott az évek során, bár a különböző időpontokban készült adatfelvételek e tekintetben helyenként eléggé ellentmondásosnak tűnnek (2. táblázat).

4. ábra. Hazafogalom a romániai magyarok körében 1997–2021 között³⁸

³⁷ Az ifjúságkutatásokban mért adatok valószínűleg néhány év múlva lesznek érzékelhetők a teljes felnőtt populáción.

³⁸ Az ábrán szereplő adatok forrásai kutatásonként: Kiss Tamás – Toró Tibor: *Nemzeti identitás és Magyarországhoz való viszony az erdélyi magyarok körében*. Kutatási bemutató. Kolozsvár: Bálványos Intézet – Transylvania Inquiry, 2021. Online elérhető: <https://balvanyos.org/dokumentumok/9166> (Letöltés ideje: 2022. január 15.) (Kárpát projekt 1997, Kárpát Panel 2007, Nemzeti Barométer 2016, Nemzeti identitás 2021); Veres Valér: *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2005 (Társadalmi kapcsolathálók 2000); *Erdélyi értékrend kutatás és változások elemzése 1997–2008. közötti időszakra vonatkozóan, reprezentatív adatfelvétel alapján*. Kutatási zárójelentés, kézirat. Budapest:

2. táblázat. A hazafogalom régiók szerinti bontásban (százalék)³⁹

<i>Kutatás</i>	<i>Régió</i>	<i>Románia</i>	<i>Erdély</i>	<i>kisebb régió, megye, település</i>	<i>Magyarország</i>	<i>Kárpát-medence/ Történelmi Magyarország</i>	<i>egyéb</i>
Kárpát projekt 1997	Székelyföld	69,0	26,0	3,0	2,0	–	–
	Partium	72,0	25,0	–	3,0	–	–
	Közép-Erdély	76,0	19,0	1,0	4,0	–	–
	Bánság	90,0	6,0	1,0	3,0	–	–
Erdélyi értékrend 2008	Székelyföld	46,4	39,5	8,9	1,6	1,3	2,3
	Partium, Bánság	33,8	42,6	9,3	–	4,4	9,9
	Közép-Erdély	39,8	37,9	15,5	3,9	1,9	1,0
Kárpát Panel 2010*	Székelyföld	36,5	52,7	4,8	2,4	1,0	2,6
	Partium	50,4	28,2	10,2	6,0	2,1	3,1
	Észak-Erdély	34,1	50,8	6,4	1,6	4,0	3,1
	Dél-Erdély/Bánság	44,0	48,0	1,0	–	6,0	1,0
Mozaik 2001**	Székelyföld	47,6	23,3	22,5	6,3	0,3	–
	Partium	46,2	34,3	8,2	10,3	1,0	–
	Észak-Erdély	58,3	32,9	5,6	2,3	0,9	–
	Dél-Erdély/Bánság	57,9	21,8	12,3	6,7	1,3	–
Kincses Kolozsvár 2015	Székelyföld	6,7	55,6	23,0	3,7	7,2	3,8
	Partium	23,0	49,3	17,6	5,4	2,7	2,0
	Észak-Erdély	7,1	66,7	14,9	4,3	3,5	3,5
	Dél-Erdély/Bánság	13,8	55,2	27,6	–	3,4	–
Magyar ifjúság 2016**	Székelyföld	8,5	37,6	48,2	0,6	2,3	2,8
	Partium	18,5	24,4	48,0	3,1	2,4	3,6
	Észak-Erdély	8,7	42,9	39,8	1,4	3,8	3,4
	Dél-Erdély/Bánság	10,8	23,6	59,8	1,3	1,9	2,6

* Az összefüggés szignifikáns $p < 0,01$ szinten (Khi-négyzet)

** Az összefüggés szignifikáns $p < 0,05$ szinten (Khi-négyzet)

MTA ENKI, 2008 (Erdélyi értékrend 2008), Veres, 2014 (Kárpát Panel 2010); Marelyin Kiss – Nadas, 2016 (Kincses Kolozsvár 2015); Domokos Tamás – Kántor Zoltán – Pillók Péter – Székely Levente: *Külhoni magyar fiatalok 2020. Kérdések és válaszok – fiatalokról, fiataloktól*. Budapest: Erzsébet Ifjúsági Alap, 2021 (Magyar ifjúság 2020).

³⁹ A táblázatban szereplő adatok forrásai kutatásonként: Veres 2005b (Kárpát projekt 1997), MTA ENKI 2008 (Erdélyi értékrend 2008); Veres 2012 (Kárpát Panel 2010); Veres 2020 (Magyar ifjúság 2016), Marelyin Kiss – Nadas, 2016 (Kincses Kolozsvár 2015).

A székelyföldiek között 46,4% volt a hazaként Romániát megjelölők aránya (ezzel szemben az Erdély opciót csak 39,5%-uk választotta), ami nemcsak az országos átlagnál, hanem a Partium/Bánság és a Közép-Erdély régiókban regisztrált arányoknál is magasabb, továbbá a szűkebb, lakhely vagy születési hely szerinti település is a székelyföldieknek csak a 8,9%-a választotta, ami szintén alacsonyabb, mint a másik két régió eredménye. Az alig két évvel később készült Kárpát Panel 2010 vizsgálat eredményei már újból ennek az ellenkezőjét jelzik: Székelyföldön a legmagasabb a hazájuknak Erdélyt megnevezők aránya (52,7%).

Ugyanakkor a szűkebb, lokális hazafogalommal való azonosulás még alacsonyabb, mint 2008-ban.⁴⁰ Bár konkrét adatokkal nem rendelkezünk erre vonatkozóan,⁴¹ a Bálványos Intézet 2021-es nemzeti identitás kutatásának eredményeit ismertető sajtóbeszámolón elhangzott, hogy mindegyik régióban erősödőben vannak a szűkebb regionális identitások az erdélyi identitás rovására, ezeken belül is pedig hangsúlyosabb a településhez kötődő lokális identitások térnyerése a kisebb régiós (például a székelyföldi) identitással szemben.⁴²

A 2010 utáni időszakból az ifjúságkutatások esetében nagyobb számban vannak székelyföldi bontású adataink. Ezek közül mind a *Kincses Kolozsvár 2015*, mind a *Magyar ifjúság 2016* azt mutatják, hogy bár a székelyföldi fiatalok körében jelentős a szűkebb régióhoz kapcsolódó hazafogalom elterjedtsége – 2015-ben összesen 23% (ebből 11,5% a székelyföldi régiót, 11,5% a születés vagy a lakhely szerinti települést jelölte meg), 2016-ban pedig már összesen 48,2% (amiből 18,5% Székelyföld, közel 30% születés vagy a lakhely szerinti település) –, továbbra is magas azok aránya, akik Erdélyt tekintik hazájuknak (2015-ben 55,6%, 2016-ban 38%).⁴³ A településhez köthető hazafogalom 2015-ben Partiumban és Dél-Erdély/Bánságban is, illetve 2016-ban is a Székelyföldön kívüli teljes, a szórványt is magában foglaló erdélyi régióban elterjedtebb, mint Székelyföldön.

A teljes romániai magyarságra vonatkozóan a szülőföldfogalom tekintetében hasonló folyamatokat érzékelhetünk, mint a hazafogalom esetében, bár ott van néhány kiugrónak számító adat (5. ábra). A kétezres évek elejétől a szülőföldjükként Romániát megjelölők aránya csökkent, ami a következő 15 évben Erdély mint szülőföld felértékelődésével, majd az elmúlt öt évben a lokális szülőföldidentitások erősödésével járt együtt. Ebből az összehasonlításból némiképp kilóg az 1997-es *Kárpát projekt*, ahol a szülőföldjükknek Erdélyt megnevezők aránya már magasabb volt, mint 50%, valamint a 2000-es *Társadalmi kapcsolatháló* kutatás, ahol

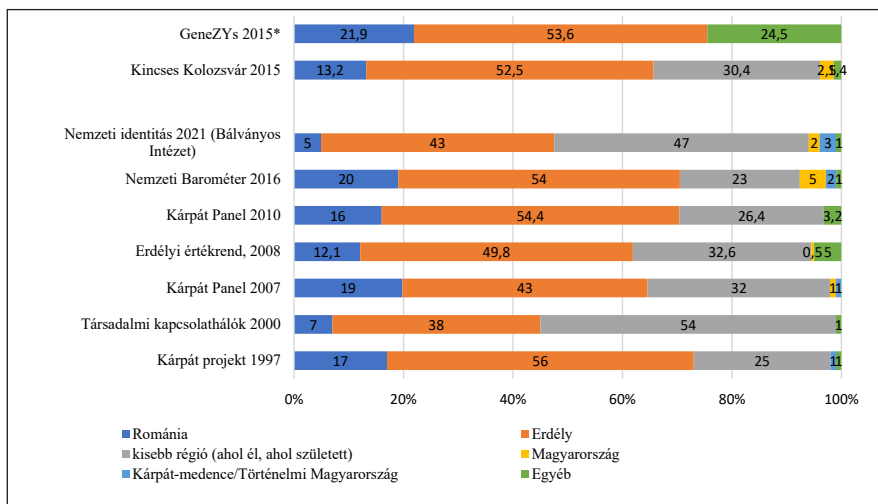
⁴⁰ Veres, 2012, 30.

⁴¹ A nyilvánosan elérhető kutatásjelentés nem tartalmaz erre vonatkozó adatokat.

⁴² Forrás: Pap Melinda: Veszélyben a virtuális Erdély-projekt? Feljövőben a regionális identitás a transzilvanizmus rovására. *Krónika*, 2021. november 10. Online elérhető: <https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/veszelyben-a-virtualis-erdely-projekt-feljovoben-a-regionalis-identitas-a-transzilvanizmus-rovasara> (Letöltés ideje: 2022. március 29.)

⁴³ Marelyin Kiss – Nadas, 2016, 37.; Veres–Ruff, 2016, 415.

a településhez köthető szülőföldkategóriák esetében mondható el ugyanez. 2021-ben e két utóbbi kategória részesedése nagyjából kiegyenlített – bár ekkorra a lokális kötődések erősödése egyértelműen kimutatható –, míg Románia mint szülőföld jelentős mértékben háttérbe szorult.

5. ábra. Szülőföldfogalom a romániai magyarok körében 1997–2021 között⁴⁴

* A GeneZYs 2015 kutatás eredményei feldolgozó tanulmány csak az első két kategória adatait ismerteti, a megjeleníthetőség érdekében ezeket kiegészítettük az egyéb kategóriával, ami jelen esetben tehát a lokális szülőföldmeghatározásokat is összesíti.

A szülőföldkonceptiókra vonatkozóan székelyföldi adatokkal csak a 2008–2010 időszakból rendelkezünk, az *Erdélyi értékrend 2008* és a *Kárpát Panel 2010* kutatások vonatkozásában, ezek pedig szintén jelzik a korábban említett változást. 2008-ban és 2010-ben is Székelyföldön a válaszadók több mint fele Erdélyt, kb. negyede a települést vagy Székelyföldet jelölte meg szülőföldjeként.⁴⁵ Erdély mint szülőföld tekintetében kevéssel Közép-Erdély (illetve 2010-ben Észak-Erdély)

⁴⁴ Az ábrán szereplő adatok forrásai kutatásonként: Kiss T. – Toró, 2021. (Kárpát projekt 1997, Kárpát Panel 2007, Nemzeti Barométer 2016, Nemzeti identitás 2021); Veres 2005a (Társadalmi kapcsolathálók 2000), MTA ENKI (Erdélyi értékrend 2008); Veres 2014 (Kárpát Panel 2010); Marelyin Kiss – Nádás, 2016. (Kincses Kolozsvár 2015), Papp Z. Attila (szerk.): *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZYs 2015 kutatás eredményei.* Budapest: Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet, 2017. (GeneZYs 2015).

⁴⁵ Románia említése már akkor is itt volt a legalacsonyabb a régiók közül.

mögött, de jóval Partium/Bánság (illetve 2010-ben külön Partium és külön Bánság) előtt volt a régió.

3. táblázat. A szülőföldfogalom régiók szerinti bontásban (százalék)⁴⁶

Kutatás	Régió	Románia	Erdély	kisebb régió, megye, település	Magyarország	Kárpát-medence/ Történelmi Magyarország	egyéb
Erdélyi értékrend 2008	Székelyföld	7,9	55,1	33,8	–	0,7	2,5
	Partium, Bánság	16,3	37,9	38,4	0,5	3,4	3,5
	Közép-Erdély	16,7	58,8	18,6	2,0	2,0	1,9
Kárpát Panel 2010*	Székelyföld	11,2	62,2	24,5	0,5	0,5	1,1
	Partium	27,6	37,1	30,7	2,6	0,4	1,6
	Észak-Erdély	14,3	62,7	14,3	0,8	1,6	6,3
	Dél-Erdély/Bánság	11,9	50,5	34,7	2,0	1,0	–

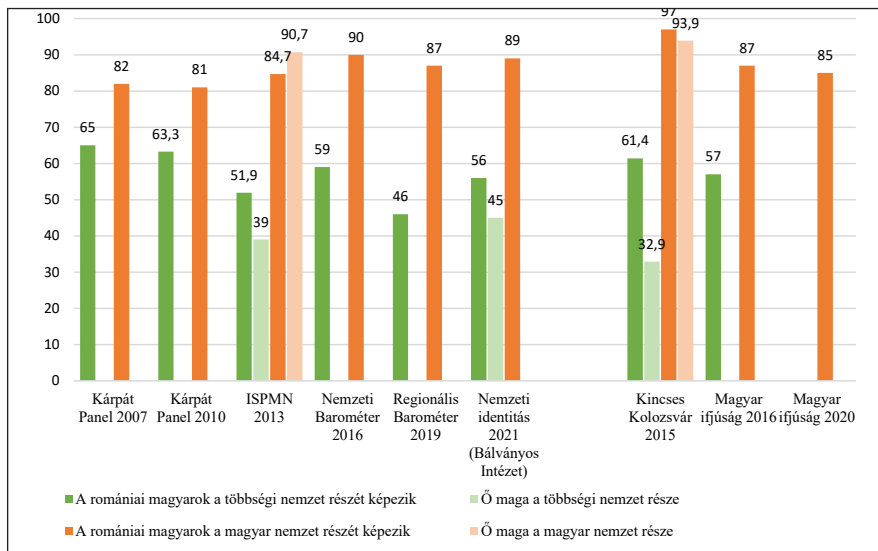
* Az összefüggés szignifikáns $p < 0,01$ szinten (Khi-négyzet)

Nemzettség

Gyakran vizsgált kérdése a romániai magyar identitásvizsgálatoknak a célpopuláció magyar, illetve a többségi (román) nemzettséghez való viszonyulása. Erre vonatkozóan egy közel 15 évet lefedő periódusból vannak empirikus adataink (6. ábra), amelyek alapján alapvetően két dolgot állapíthatunk meg: a romániai magyarokat a magyar nemzet részének tekintők aránya mindvégig magas, legalább 80% volt az erdélyi magyarok körében, és ez az arány 2007 óta enyhén növekvő trendet mutat a felnőtt lakosság körében (az utóbbi években 90% körül alakult). Ezzel párhuzamosan szintén magasnak mondható a romániai magyarokat a román nemzet tagjaként meghatározók aránya: ez a kétezres évek első évtizedében 60–65% között alakult, azt követően csökkent, de a legutóbbi években is többnyire meghaladta az 55%-ot. Van egy látszólagos ellentmondás abban, hogy valaki egyszerre két nemzethez tartozónak is gondolja magát, azonban Veres erről azt mondja, hogy ez gyakori jelenség a kisebbségi léthelyzetben, ahol a kultúrnemzeti és állampolgári

⁴⁶ A táblázatban szereplő adatok forrásai kutatásonként: Veres, 2020. (Mozaik 2001, Magyar ifjúság 2016); Veres, 2012. (Kárpát Panel 2010); Marelyin Kiss – Nadas, 2016. (Kincses Kozsvár 2015).

identitások egymást kiegészítve határozzák meg a kisebbségek identitását.⁴⁷ Bár a megkérdezettek saját személyes kötődését vizsgáló kutatási adat alig van, a fenti kép árnyalásaként ezeket talán érdemes felhozni: a *Nemzeti Kisebbségkutató 2013*-as kutatása, valamint a *Kincses Kolozsvár 2015* is jelzi, hogy a magyar nemzettagság tekintetében közel azonos azok aránya, akik mind a romániai magyarokat, mind saját magukat a magyar nemzet részének tekintik.

6. ábra. Magyar és román nemzettagság a romániai magyarok körében 2007–2021 között⁴⁸

A román nemzettagság vonatkozásában azonban egyértelműen látszanak a különbségek: úgy tűnik, hogy a kollektív értelemben vett román nemzettagság elfogadottabb, mint az egyéni szinten kifejeződő kötődés.

⁴⁷ Veres 2012, 33–34.; A Kárpát Panel kutatások kettős nemzeti kötődésre vonatkozó megállapításainak erős sajtóvisszhangja volt, majd azt követően erdélyi magyar kutatói körökben vita is kialakult, amelyben a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet munkatársa, Kiss Tamás megkérdőjelezte a 2007-es és 2010-es Kárpát Panel kutatások alapján erre vonatkozóan levont következtetéseket, állításait egy 2013-as, a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet által végzett kutatás eredményeivel támasztva alá. A vita részleteibe nem kívánunk belemenni, ezek megtekinthetők az alábbi szövegekben: Kiss T.– Barna 2013. Kiss T., 2013.; Papp Z. Attila: Kisebbségi identitáskonstrukciók a kettős magyar állampolgárság által. *Regio*, 2014/1. 118–155.

⁴⁸ Az ábrán szereplő adatok forrásai kutatásonként: Veres, 2014 (Kárpát Panel 2007, 2010); Kiss T. – Barna 2013 (ISPMN 2013); Kiss T. – Toró, 2021 (Nemzeti Barométer 2016, Regionális Barométer 2019, Nemzeti identitás 2021); Marelyin Kiss – Nádás, 2016. (Kincses Kolozsvár 2015); Veres – Ruff, 2018 (Magyar ifjúság 2016) Domokos és mtsai., 2021. (Magyar ifjúság 2020).

4. táblázat. Magyar és román nemzettség régiók szerinti bontásban (százalék)⁴⁹

Kutatás	Régió	Magyar nemzettség		Román nemzettség	
		Romániai magyarok	Ő maga	Romániai magyarok	Ő maga
Kárpát Panel 2010* ^{HU, **RO}	Székelyföld	84,3	n.a.	60,4	n.a.
	Partium	80,2	n.a.	65,0	n.a.
	Észak-Erdély	93,5	n.a.	72,0	n.a.
	Dél-Erdély és Bánság	90,4	n.a.	93,0	n.a.
ISPMN 2013	Székelyföld	n.a.	n.a.	50,8	28,4
	Partium	n.a.	n.a.	61,8	53,9
	Közép-Erdély	n.a.	n.a.	46,3	34,5
	Szórvány	n.a.	n.a.	47,8	42,6
Nemzeti barométer 2016	Székelyföld	91,3	n.a.	50,6	n.a.
	Partium	86,7	n.a.	62,0	n.a.
	Közép-Erdély	90,8	n.a.	56,4	n.a.
	Szórvány	89,8	n.a.	72,5	n.a.
Nemzeti identitás 2021 (Bálványos Intézet)	Székelyföld	n.a.	n.a.	48,0	n.a.
	Partium	n.a.	n.a.	67,0	n.a.
	Közép-Erdély	n.a.	n.a.	55,0	n.a.
	Szórvány	n.a.	n.a.	62,0	n.a.

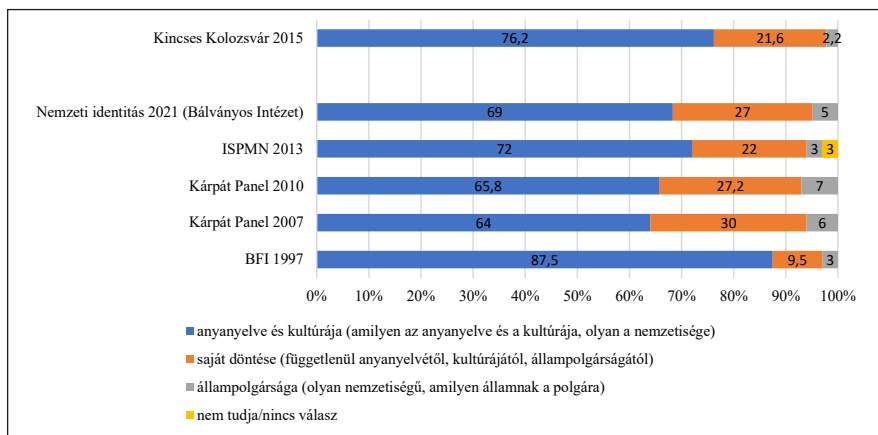
*Az összefüggés szignifikáns $p < 0,01$ szinten (Khi-négyzet)

**Az összefüggés szignifikáns $p < 0,001$ szinten (Khi-négyzet)

Regionális bontásban ebben a kérdésben is kimutatható a székelyföldi válaszadók eltérő gondolkodásmódja, igaz, erre vonatkozóan is csak kevés adattal rendelkezünk. Bár a magyar nemzettség megítélésében is vannak különbségek, ezek annyira nem jelentősek a régiók szerint, a román nemzettség megítélésében viszont jól megfigyelhetők a regionális eltérések (4. táblázat): a székelyföldiek körében van a legkisebb egyetértés a romániai magyarok román nemzettségével kapcsolatban – ez az elmúlt bő évtizedben csökkent is, a 2010-ben mért 60,4%-ról a 2021-ben mért 48%-ra –, és a többi régióhoz – elsősorban Partiumhoz és Közép-Erdélyhez – viszonyított aránykülönbség pedig növekedést mutat. A kollektív és egyéni nemzettség megítélésében csak „pillanatképünk” van (2013-ból), ami azt jelzi, hogy e tekintetben a legnagyobb ellentmondás a székelyföldi válaszadók fejében van: miközben több mint 50%-uk a romániai magyarokat elfogadja a román nemzet részeként, önmagára vonatkozóan ezt alig több mint negyedük érzi érvényesnek. A különbség tehát 22,4 százalékpont, míg a másik három régióban ugyanez 5–12% között alakul.

⁴⁹ A táblázatban szereplő adatok forrásai kutatásonként: Veres, 2012. (Kárpát Panel 2007, 2010); Kiss T. – Barna 2013 (ISPMN 2013); Kiss T. – Barna, 2016 (Nemzeti Barométer 2016); Kiss T. – Toró, 2021 (Regionális Barométer 2019, Nemzeti identitás 2021).

A román nemzettságra vonatkozó válaszokat egy másik kérdésre kapott válaszok is árnyalják: „*Mi határozza meg leginkább az ön nemzeti identitását?*” Ebben a kontextusban már egy döntően etnokulturális (anyanyelv és kultúra) tényezők mentén kibontakozó nemzeti hovatartozás-érzésről beszélhetünk – 1997-ben ez az erdélyi magyarok közel 90%-ra volt érvényes, de azt követően is többnyire legalább kétharmadára – miközben az állampolgárság csak a válaszadók kevesebb-, mint tizede esetében volt meghatározóbb, bármelyik periódust is tekintjük (7. ábra). A harmadik opció egy összetettebb, saját döntésen alapuló, az előző kettőtől eltérő többnyire független szempontokat figyelembe vevő identításlakító tényező; az ezt megjelölők aránya többnyire 20-30% között alakult a különböző felmérésekben. Regionális bontásban erre vonatkozóan szintén csak egyetlen időpontból, a Kárpát Panel 2010 kutatásból rendelkezünk adatokkal: ezek szerint a kultúr-nemzeti identitásopció Székelyföldön a legerősebb (73,5%), és az állampolgársági a leggyengébb (4,1%) – Dél-Erdély Bánsággal együtt (4%).⁵⁰ Utóbbi régióban egyébként öt válaszadóból kettő szerint nemzeti identitását saját döntése határozza meg leginkább (ez közel kétszer magasabb, mint Székelyföldön), és itt a legkisebb a különbség a magukat az etnokulturális dimenzió mentén meghatározók arányához viszonyítva (5. táblázat).

7. ábra. A romániai magyarok nemzeti hovatartozását meghatározó tényezők 1997–2015 között (százalék)⁵¹

⁵⁰ Veres 2012, 35–36.

⁵¹ Az ábrán szereplő adatok forrásai kutatásonként: Dobos, 2001 (BFI 1997); Veres, 2014 (Kárpát Panel 2007, 2010); Kiss T. – Barna, 2013 (ISPMN 2013); Kiss T. – Toró 2021 (Nemzeti identitás 2021), Marelyin Kiss – Nádás, 2016 (Kincses Kolozsvár 2015).

5. táblázat. A romániai magyarok nemzeti hovatartozását meghatározó tényezők régiók szerinti bontásban (százalék)⁵²

Kutatás	Régió	Anyanyelve és kultúrája	Saját döntése	Állampolgársága	NT/NV
Kárpát Panel 2010* ^{HU} , ** ^{RO}	Székelyföld	73,5	22,4	4,1	–
	Partium	59,8	27,2	12,9	–
	Észak-Erdély	61,2	31,4	7,4	–
	Dél-Erdély és Bánság	55,6	40,4	4,0	–

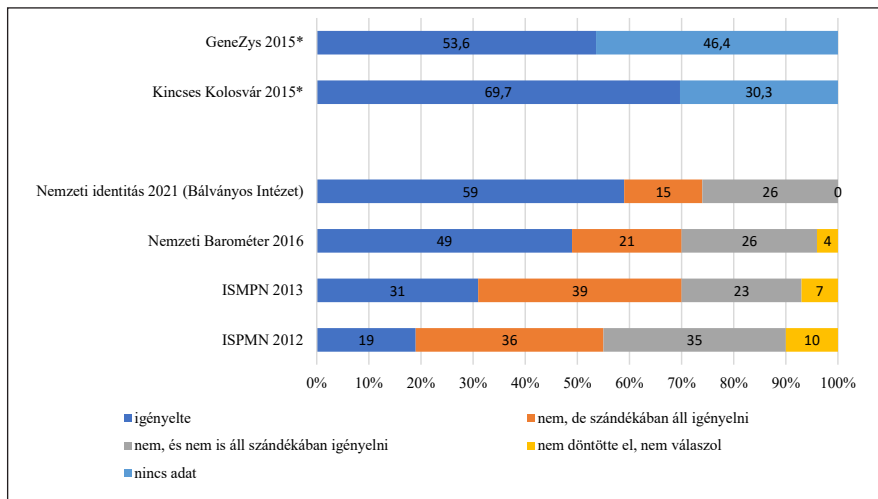
* Az összefüggés szignifikáns $p < 0,01$ szinten (Khi-négyzet)

** Az összefüggés szignifikáns $p < 0,001$ szinten (Khi-négyzet)

A magyar állampolgárság iránti igény

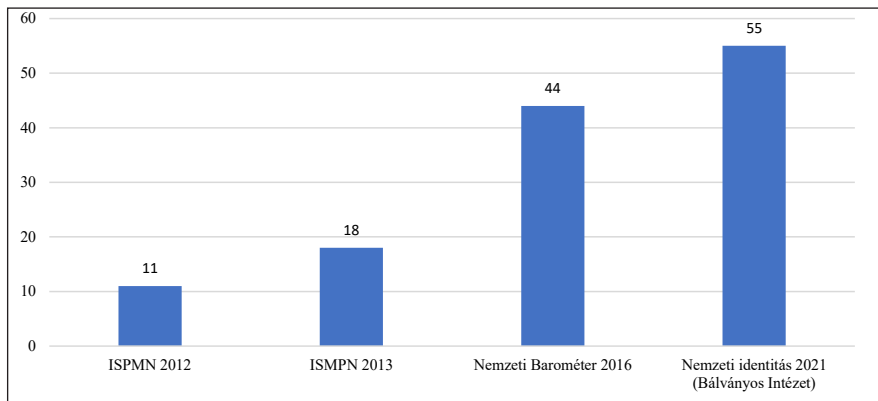
A magyar állampolgársági törvény 2010. májusában történő módosítása után, amely lehetővé teszi a határon túli magyarok körében a magyar állampolgárság megszerzését, a romániai magyarok nemzeti identitását is vizsgáló survey kutatásokban a magyar állampolgársággal kapcsolatosan is megjelent több kérdés. Ezek egyike az állampolgárság megszerzésének szándékát vizsgálta, egy másik pedig a megszerzés tényére kérdezett rá. Előbbi kapcsán megfigyelhető, hogy 2012 óta folyamatosan emelkedik azok aránya, akik benyújtották a magyar állampolgárságra vonatkozó igényüket (2012-ben 19%, 2021-ben 59% az arány), és 2021-ben még mindig van egy 15%-nyi csoport, akinek szándékában áll igényelni. Azok aránya, akik nem igényelték és nem is szándékoznak igényelni a magyar állampolgárságot, 2012-ben volt a legmagasabb, 2013 óta viszonylag stabilnak mondható (25% körül van), míg a bizonytalanok/válaszmehtagadók aránya mondhatni nullára csökkent. Az ifjúsági csoportokban végzett hasonló vizsgálatok a teljes populáció esetében tapasztaltnál nagyobb érdeklődést mutatnak a fiatalok körében a magyar állampolgárság iránt: a GeneZys 2015 kutatás válaszadóinak 53,6%-a, a Kincses Kolozsvár 2015 egyetemi hallgatói válaszadóinak pedig 70%-a igényelte. Az állampolgárságot már megszerzők aránya hasonló növekedést mutat a felmérések szerint: 2012-ben a válaszadók 11%-a, 2021-ben már több mint fele megkapta.

⁵² A táblázatban szereplő adatok forrása: Veres, 2012 (Kárpát Panel 2007, 2010).

8. ábra. A magyar állampolgárságot igénylők 2012–2021 között (százalék)⁵³

* A jelzett kutatásokra vonatkozó tanulmányokban csak az igénylők aránya szerepel, így a hiányzó részt adathiányként tüntettük fel.

9. ábra. A magyar állampolgárságot megszerzők 2012–2021 között (százalék)⁵⁴

⁵³ Az ábrán szereplő adatok forrásai kutatásonként: Kiss T. – Toró, 2021 (ISMPN 2012, ISMPN 2013, Nemzeti Barométer 2016, Nemzeti identitás 2021); Marellyin Kiss – Nádás, 2016 (Kincses Kolosvár 2015), Papp és mtsai. 2017 (GeneZys 2015).

⁵⁴ Az ábrán szereplő adatok forrása: Kiss T. – Toró 2021 (összes kutatás).

A magyar állampolgárság igénylése kapcsán a 2012–2016 közötti időszakról vannak regionális bontású adataink (6. táblázat). Ezek jelzik, hogy míg 2012-ben és 2013-ban is Közép-Erdélyben volt a legmagasabb az állampolgárságot igénylők aránya, 2016-ra Székelyföld került az első helyre e téren (bár nem jelentősek a különbségek a régiók között). Azt is érdemes megfigyelni, hogy míg 2012-ben öt székelyföldiből kettő nem szándékozott igényelni a magyar állampolgárságot, 2016-ban már csak 17% volt ez az arány, ami nem csak a legkisebb a régiók között, hanem a négy év alatt bekövetkező legnagyobb fordulatot is jelzi: 25,8 százalékpont. Székelyföld még egy tekintetben kiemelkedik a másik három régióhoz képest: 2016-ban itt a legmagasabb a bizonytalanok aránya, akik még nem döntöttek a magyar állampolgárság igénylésével kapcsolatban.

6. táblázat. A magyar állampolgárságot igénylők régiók szerinti bontásban (százalék)⁵⁵

Kutatás	Régió	Igényelte	Szándékozik igényelni	Nem szándékozik igényelni	Nem döntötte el
ISPMN 2012	Székelyföld	21,3	36,0	42,8	–
	Partium	18,2	38,5	43,3	–
	Közép-Erdély	23,3	35,2	41,4	–
	Szörvány	13,6	39,2	47,2	–
ISPMN 2013	Székelyföld	32,8	37,4	29,9	–
	Partium	29,5	40,0	30,5	–
	Közép-Erdély	32,9	41,4	25,7	–
	Szörvány	28,7	34,4	36,8	–
Nemzeti Barométer 2016	Székelyföld	51,1	20,2	17,0	8,7
	Partium	47,6	19,5	29,3	3,7
	Közép-Erdély	45,9	20,3	31,4	2,4
	Szörvány	44,5	24,1	27,9	3,5

Összegzés és következtetések

Szakirodalmi összefoglalónkban a rendszerváltás után készült, a romániai magyarságot vizsgáló kérdőíves (survey) szociológiai kutatások székelyföldi vonatkozású eredményeinek áttekintésére vállalkoztunk. Azt próbáltuk felmérni, hogy Székelyföld, illetve az itt élők milyen sajátosságok mentén jelennek meg az erdélyi magyar populáción belül más régiókhoz és azok lakóihoz viszonyítva. A rendelkezésünkre álló adatok korlátozott volta, valamint különböző módszertani jellegű akadályok miatt végül egy nagyobb témára, a nemzeti identitásra fókuszáltunk, mivel erre vonatkozóan mind összerdélyi, mind székelyföldi vonatkozásban viszonylag jelentős

⁵⁵ Az táblázatban szereplő adatok forrásai kutatásonként: Kiss T. – Barna, 2013. (ISPMN 2012, 2013); Kiss T. – Barna, 2016. (Nemzeti Barométer 2016).

mennyiségű, az elmúlt harminc évből legalább másfél-két évtizedet felölelő idősoros adat áll rendelkezésünkre. A nemzeti azonosságtudat összetevői közül a következő kérdéseket vizsgáltuk: önmeghatározás/csoportkötődés, a magyarsághoz tartozás kritériumai, haza- és szülőföld-koncepciók, magyar és román nemzethez való tartozás, a nemzeti hovatartozás tényezői, a magyar állampolgársághoz való viszonyulás.

A csoportkötődés tekintetében az ezredfordulót követő összehasonlító elemzések (például Veres Valér 2012-es tanulmánya) rávilágítottak a romániai magyarok körében a regionális identitás erősödésére az egyetemes magyar identitással szemben, ami az erdélyiséggel, Székelyföldön pedig a székely identitással való nagyobb azonosulásban nyilvánult meg. Az utóbbi években – elsősorban ifjúságkutatások adatai szerint – azonban mintha ennek a fordítottja történe (és ez Székelyföldön is megmutatkozik), azaz a regionális identitások rovására erősödik a különböző régiós kötődésektől mentes magyar identitás. Bár ezt a rendelkezésünkre álló adatokból nem tudjuk levezetni, feltételezhető, hogy ebben a magyar állampolgárság térnyerésének is szerepe van – 2012 óta a magyar állampolgárságot igénylők aránya mintegy ötszörösére nőtt.

A haza- és szülőföldfogalmak kapcsán ugyanakkor a kutatási adatok eléggé egyértelműen a regionális kötődés erősödését jelzik, ami kezdetben egyfajta transzvilvanizmusként jelentkezett, és az erdélyi identitás megerősödésével járt, az utóbbi évek eredményei azonban – amint azt a Bálványos Intézet 2021-es kutatása hangsúlyozza – már inkább a lokális (kisebb régiókhoz vagy akár településekhez köthető) identitás erősödését mutatják, most már az erdélyi identitás rovására. A Romániával hazaként vagy szülőföldként való azonosulás számottevő mértékben lecsökkent. Székelyföld vonatkozásában – bár a különböző időpontokban készült kutatási adatok között észlelhető némi ellentmondás – összességében véve az mondható, hogy a lokális kötődés és az erdélyi kötődés között viszonylag egyensúly van, bár az utóbbi években – elsősorban a haza értelmezése kapcsán – megfigyelhető egyfajta eltolódás előbbi irányába, amiben hangsúlyosan jelen van a Székelyföldhöz mint régióhoz való kötődés, miközben a települési identitás jelentősége kisebb, mint az ország más régióiban.

A magyar állampolgárság felértékelődése a magyarsághoz tartozás kritériumai között is megjelenik, az ugyanakkor nem jelenthető ki, hogy a korábban legfontosabbnak ítélt identitáselemek (a szubjektív identitás felvállalása és a nyelvi-kulturális komponensek) vesztettek volna jelentőségükből, továbbra is ezeket tartják a legfontosabbnak az erdélyi magyarok, köztük a székelyföldiek is. Egyedüli kritérium a magyarság meghatározásában, amelynél negatív változás érzékelhető, a magyar nyelvű történelmi egyházakhoz való tartozás: ennek a fontossága a fiatalok körében csökkent nem túl nagy mértékben, ugyanakkor a teljes felnőtt lakosság körében ugyanolyan fontos kritériumnak számít, mint két évtizeddel korábban. Úgy tűnik tehát, hogy az erdélyi, azon belül a székelyföldi magyarok számára

továbbra is a kultúrnemzeti identításelemek a meghatározóak, amikor saját magyarságukat próbálják körülírni, és továbbra sem tulajdonítanak túl nagy fontosságot a magyar politikai nemzeti identitás szempontjából meghatározó tényezőknek, és ezen az sem változtatott jelentősen, hogy a magyar állampolgárságot igénylők és megszerzők aránya számottevő mértékben nőtt (a regionális különbségek azt mutatják, hogy 2016-ban Székelyföldön volt a legmagasabb azok aránya, akik igényelték a magyar állampolgárságot, és itt csökkent a legnagyobb mértékben az igénylést megtagadók aránya is négy év alatt). A magyarsághoz való tartozás kritériumait illetően kevés regionális bontású adatunk van, ezek vonatkozásában Veres Valér 2012-ben megfogalmazott következtetését érdemes kiemelni, mely szerint a székelyföldiek más régiókban élőkhöz viszonyítva az identitásstruktúra mindhárom dimenziójában (kultúrnemzeti, állampolgári és etnikai eredet) szigorúbban értelmezik a magyarsághoz tartozás kritériumait.

A román, illetve magyar nemzethez való tartozás tekintetében a kutatási eredmények nem mutatnak jelentős időbeni változást: a romániai magyarokat a magyar nemzet részének tekintők aránya mindvégig meghaladja a 80%-ot, és ez az utóbbi években enyhén emelkedő tendenciát mutat; ugyanakkor a romániai magyarokat a román nemzet részeként tekintők aránya is szinte kivétel nélkül végig 50% felett van, az utóbbi időben valamivel alacsonyabb, mint 15 évvel korábban. Jelentősebb különbség inkább az egyéni nemzettagság tekintetében mutatható ki: bár erre vonatkozóan is kevés adattal rendelkezünk, ezek jelzik, hogy míg a magyar nemzettagság esetében az egyéni és közösségi szint között nincsenek különbségek, a román nemzettagság esetében a válaszadók elfogadóbbak a romániai magyarok kollektív román nemzettagságával, mint a saját egyéni román nemzettagságukkal szemben. A székelyföldiek esetében ez még hangsúlyosabban jelentkezik: idősorosan csökken a romániai magyarok román nemzettagságát elfogadók aránya, ugyanakkor az Erdély más régióhoz viszonyított különbség e tekintetben növekszik.

Arra vonatkozó kísérletünk, hogy Székelyföld megjelenését az elmúlt harminc év romániai magyarokra vonatkozó kérdőíves kutatási eredményei alapján tárjuk fel, bizonyos értelemben az előzetes elvárásainktól eltérően alakult. A rendelkezésre álló források áttekintése alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a feldolgozott és a különböző elemzések keretében publikált adatok sem tematikai szempontból, sem időben nem elég átfogóak és mélyrehatóak ahhoz, hogy Székelyföldről egy rendszerezett, folyamatok megjelenítésére is alkalmas tudással rendelkezünk, sokkal inkább pillanatfelvételek adathalmazával állunk szemben. Az elmúlt harminc évben készült kutatások viszonylag magas száma ugyanakkor bizakodásra is okot adhat, hiszen a meglévő adatbázisokban fellelhető adatmennyiség Székelyföldre fókuszáló másodelemzése valószínűleg a fenti hiányosságok pótlását jelentős mértékben képes lenne megoldani.

FELHASZNÁLT IRODALOM

I. Kutatási programok publikációi

Balázs Ferenc Intézet 1997:

Dobos Ferenc (szerk.): *Az autonóm lét kihívásai kisebbségben*. Budapest: Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

Genezys 2015:

Papp Z. Attila (szerk.): *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZys 2015 kutatás eredményei*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet, 2017.

Erdélyi értékrend 2008:

Erdélyi értékrend kutatás és változások elemzése 1997–2008. közötti időszakra vonatkozóan, reprezentatív adatfelvétel alapján. Kutatási zárójelentés, kézirat. Budapest: MTA ENKI, 2008.

Etnobarométer 2000:

Culic, Irina – Horváth István – Raț, Cristina: Modelul românesc al relațiilor interetnice reflectat în Etnobarometru. In: Năstasă, Lucian – Salat Levente (eds.): *Relații interetnice în România postcomunistă*. Cluj-Napoca: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, 2000. 253–343. Online elérhető: <http://www.edrc.ro/docs/docs/Etnobarometru.pdf>; (Letöltés ideje: 2021. december 15.)

Etnobarométer 2001:

Paul, Ioana – Tudoran, Mirela – Chilariu, Luiza: Români și maghiari. Reprezentări in-group, out-group în cazul grupurilor etnice din România. In: Bădescu, Gabriel – Kivu, Mircea – Robotin, Monica (eds.): *Barometrul relațiilor etnice 1994–2002. O perspectivă asupra climatului interetnic din România*. Cluj-Napoca: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, 2005. 89–117.

Etnobarométer 2002:

Paul, Ioana – Tudoran, Mirela – Chilariu, Luiza: Români și maghiari. Reprezentări in-group, out-group în cazul grupurilor etnice din România. In: Bădescu, Gabriel – Kivu, Mircea – Robotin, Monica (eds.): *Barometrul relațiilor etnice 1994–2002. O perspectivă asupra climatului interetnic*

din România. Cluj-Napoca: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etno-culturală, 2005. 89–117.

Kárpát Panel 2007:

Erdélyi értékrend kutatás és változások elemzése 1997–2008. közötti időszakra vonatkozóan, reprezentatív adatfelvétel alapján. Kutatási zárójelentés, kézirat. Budapest: MTA ENKI, 2008.

Kiss Tamás – Toró Tibor: *Nemzeti identitás és Magyarországhoz való viszony az erdélyi magyarok körében.* Kutatási bemutató. Kolozsvár: Bálványos Intézet – Transylvania Inquiry, 2021. Online elérhető: <https://balvanyos.org/dokumentumok/9166>; (Letöltés ideje: 2022. január 15.)

Kiss Tamás: Nemzetdiskurzusok hálójában. Az állampolgárság-politika, mint a magyar nemzetre vonatkozó klasszifikációs küzdelem epizódja és eszköze. *Magyar Kisebbség*, 2013/ 3–4. 7–95.

Papp Z. Attila: Kisebbségi identitáskonstrukciók a kettős magyar állampolgárság által. *Regio*, 2014/1. 118–155.

Veres Valér: Magyarságtudat és erdélyiség. A nemzeti azonosságtudat sajátosságai, változása az erdélyi magyarok és a fiatalok körében. In: *Külhoni magyar ifjúságkutatás – 2014. Metszetek II.* Budapest: Nemzetstratégiai Intézet, 2014. 36–61.

Veres Valér: Az erdélyi magyarok nemzeti kisebbségi identitásának alakulása a Kárpát Panel tükrében. In: Veres Valér – Papp Z. Attila – Geambaşu Réka – Kiss Dénes – Márton János – Kiss Zita: *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján.* Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (ISPMN) Kiadó, 2012. 15–78.

Kárpát Panel 2010:

Kiss Tamás: Nemzetdiskurzusok hálójában. Az állampolgárság-politika, mint a magyar nemzetre vonatkozó klasszifikációs küzdelem epizódja és eszköze. *Magyar Kisebbség*, 2013/ 3–4. 7–95.

Papp Z. Attila: Kisebbségi identitáskonstrukciók a kettős magyar állampolgárság által. *Regio*, 2014/1. 118–155.

Veres Valér – Papp Z. Attila – Geambaşu Réka – Kiss Dénes – Márton János – Kiss Zita: *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján.* Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (ISPMN) Kiadó, 2012.

Veres Valér: Magyarságtudat és erdélyiség. A nemzeti azonosságtudat sajátosságai, változása az erdélyi magyarok és a fiatalok körében. In: *Külhoni magyar ifjúságkutatás – 2014. Metszetek II.* Budapest: Nemzetstratégiai Intézet, 2014. 36–61.

Veres Valér: Az erdélyi magyarok nemzeti kisebbségi identitásának alakulása a Kárpát Panel tükrében. In: Veres Valér – Papp Z. Attila – Geambaşu Réka – Kiss Dénes – Márton János–Kiss Zita: *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (ISPMN) Kiadó, 2012. 15–78.

Kárpát projekt 1997:

Erdélyi értékrend kutatás és változások elemzése 1997–2008. közötti időszakra vonatkozóan, reprezentatív adatfelvétel alapján. Kutatási zárójelentés, kézirat. Budapest: MTA ENKI, 2008.

Kiss Tamás – Toró Tibor: *Nemzeti identitás és Magyarországhoz való viszony az erdélyi magyarok körében*. Kutatási bemutató. Kolozsvár: Bálványos Intézet – Transylvania Inquiry, 2021. Online elérhető: <https://balvanyos.org/dokumentumok/9166>; (Letöltés ideje: 2022. január 15.)

Kiss Tamás: Nemzetdiskurzusok hálójában. Az állampolgárság-politika, mint a magyar nemzetre vonatkozó klasszifikációs küzdelem epizódja és eszköze. *Magyar Kisebbség*, 2013/3–4. 7–95.

Veres Valér: Kisebbségi magyar fiatalok jövőtervezése. *Korunk*, 2005/11. 32–49.

Kincses Kolozsvár 2015:

Marelyn Kiss József – Nadas Zsófia: „*Kincses Kolozsvár 2015*”. *Erdélyi magyar fiatalok. Kutatási jelentés*. Budapest: Nemzetstratégiai Kutatóintézet, 2016.

Magyar Ifjúság 2016:

Veres Valér (szerk.): *Erdélyi magyar ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között*. Kolozsvár: Presa Universitară Clujeană – Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2020. 109–145.

Magyar Ifjúság 2020:

Domokos Tamás – Kántor Zoltán – Pillók Péter – Székely Levente: *Külhoni magyar fiatalok 2020. Kérdések és válaszok – fiatalokról, fiataloktól*. Budapest: Erzsébet Ifjúsági Alap, 2021.

Veres Valér – Ruff Tamás: Kötődések – identitás, személyes kapcsolatok és nemzeti-etnikai attitűdök a Kárpát-medence magyar ifjúságának körében. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Budapest: Kutatópont Kft. – Enigma 2001 Kiadó és Médiaszolgáltató, 2018.

Mozaik 2001:

Bálint Blanka – Demeter Gyöngyvér: Mozaik 2001. Gyorsjelentés. Székelyföld. In: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István (szerk.): *Mozaik 2001. Gyorsjelentés*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 2002. 189–238.

Csata Zsombor – Magyarai Tivadar – Veres Valér: Mozaik 2001. Gyorsjelentés. Belső-Erdély. In: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István (szerk.): *Mozaik 2001. Gyorsjelentés*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 2002. 137–188.

Veres Valér (szerk.): *Erdélyi magyar ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között*. Kolozsvár: Presa Universitară Clujeană – Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2020. 109–145.

Nemzeti Barométer 2016:

Kiss Tamás – Barna Gergő: *Nemzeti Barométer Erdély. 2016. május*. Kutatási gyorsjelentés, kézirat. Kolozsvár: Kvantum Research Kft., 2016.

Kiss Tamás – Toró Tibor: *Nemzeti identitás és Magyarországhoz való viszony az erdélyi magyarok körében*. Kutatási bemutató, Kolozsvár: Bálványos Intézet – Transylvania Inquiry, 2021. Online elérhető: <https://balvanyos.org/dokumentumok/9166> (Letöltés ideje: 2022. január 15.)

Nemzeti identitás 2021 Bálványos Intézet:

Kiss Tamás – Toró Tibor: *Nemzeti identitás és Magyarországhoz való viszony az erdélyi magyarok körében*. Kutatási bemutató. Kolozsvár: Bálványos Intézet – Transylvania Inquiry, 2021. Online elérhető: <https://balvanyos.org/dokumentumok/9166>; (Letöltés ideje: 2022. január 15.)

Pap Melinda: Veszélyben a virtuális Erdély-projekt? Feljövőben a regionális identitás a transzilvanizmus rovására. *Krónika*, 2021. november 10.

Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, ISPMN 2012:

Kiss Tamás – Barna Gergő: *Erdélyi magyarok a magyarországi és a romániai politikai térben*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2013.

Kiss Tamás – Toró Tibor: *Nemzeti identitás és Magyarországhoz való viszony az erdélyi magyarok körében*. Kutatási bemutató. Kolozsvár: Bálványos Intézet – Transylvania Inquiry, 2021. Online elérhető: <https://balvanyos.org/dokumentumok/9166> (Letöltés ideje: 2022. január 15.)

Kiss Tamás: Nemzetdiskurzusok hálójában. Az állampolgárság-politika, mint a magyar nemzetre vonatkozó klasszifikációs küzdelem epizódja és eszköze. *Magyar Kisebbség*, 2013/ 3–4. 7–95.

Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, ISPMN 2013:

Kiss Tamás – Toró Tibor: *Nemzeti identitás és Magyarországhoz való viszony az erdélyi magyarok körében*. Kutatási bemutató. Kolozsvár: Bálványos Intézet – Transylvania Inquiry, 2021. Online elérhető: <https://balvanyos.org/dokumentumok/9166>; (Letöltés ideje: 2022. január 15.)

Regionális Barométer 2019:

Kiss Tamás – Toró Tibor: *Nemzeti identitás és Magyarországhoz való viszony az erdélyi magyarok körében*. Kutatási bemutató. Kolozsvár: Bálványos Intézet – Transylvania Inquiry, 2021. Online elérhető: <https://balvanyos.org/dokumentumok/9166>; (Letöltés ideje: 2022. január 15.)

Társadalmi Kapcsolathálók 2000:

Erdélyi értékrend kutatás és változások elemzése 1997–2008. közötti időszakra vonatkozóan, reprezentatív adatfelvétel alapján. Kutatási zárójelentés, kézirat. Budapest: MTA ENKI, 2008.

Veres Valér: *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2005.

II. Szerzők szerint:

Bálint Blanka – Demeter Gyöngyvér: *Mozaik 2001*. Gyorsjelentés. Székelyföld. In: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István (szerk.): *Mozaik 2001. Gyorsjelentés*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 2002. 189–238.

Culic, Irina – Horváth István – Raț, Cristina: *Modelul românesc al relațiilor interetnice reflectat în Etnobarometru*. In: Năstasă, Lucian – Salat Levente (eds.): *Relații interetnice în România postcomunistă*. Cluj-Napoca: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, 2000. 253–343. Online elérhető: <http://www.edrc.ro/docs/docs/Etnobarometru.pdf>; (Letöltés ideje: 2021. december 15.)

Csata Zsombor – Magyarai Tivadar – Veres Valér: *Mozaik 2001*. Gyorsjelentés. Belső-Erdély. In: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István (szerk.): *Mozaik 2001. Gyorsjelentés*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, 2002. 137–188.

Csepeli György: *Nemzet által homályosan*. Budapest: Századvég Kiadó, 1992.

Csepeli György: *Nemzeti tudat és érzésvilág Magyarországon a 70-es években*. Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó, 1985.

Dobos Ferenc (szerk.): *Az autonóm lét kihívásai kisebbségben*. Budapest: Osiris Kiadó, 2001.

- Domokos Tamás – Kántor Zoltán – Pillók Péter – Székely Levente: *Külhoni magyar fiatalok 2020. Kérdések és válaszok – fiatalokról, fiataloktól*. Budapest: Erzsébet Ifjúsági Alap, 2021.
- Erdélyi értékrendkutatás és változások elemzése 1997–2008. közötti időszakra vonatkozóan, reprezentatív adatfelvétel alapján. Kutatási zárójelentés, kézirat. Budapest: MTA ENKI, 2008.
- Gereben Ferenc: Az identitástudat és a vallásosság kapcsolata. In: Gereben Ferenc – Tomka Miklós: *Vallásosság és nemzettudat. Vizsgálódások Erdélyben*. Budapest: Teleki László Alapítvány – Corvinus Kiadó, 2001.
- Kiss Tamás – Barna Gergő: *Erdélyi magyarok a magyarországi és a romániai politikai térben*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2013.
- Kiss Tamás – Barna Gergő: *Nemzeti Barométer Erdély. 2016. május*. Kutatási gyorsjelentés, kézirat. Kolozsvár: Kvantum Research Kft., 2016.
- Kiss Tamás – Kapitány Balázs: Magyarok Erdélyben: a minta kialakítása és az adatfelvétel. In: Spéder Zsolt (szerk.): *Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 2009. 37. [KSH NKI Kutatási jelentések 86.]
- Kiss Tamás – Toró Tibor: *Nemzeti identitás és Magyarországhoz való viszony az erdélyi magyarok körében*. Kutatási bemutató. Kolozsvár: Bálványos Intézet – Transylvania Inquiry, 2021. Online elérhető: <https://balvanyos.org/dokumentumok/9166>; (Letöltés ideje: 2022. január 15.)
- Kiss Tamás: Nemzetdiskurzusok hálójában. Az állampolgárság-politika, mint a magyar nemzetre vonatkozó klasszifikációs küzdelem epizódja és eszköze. *Magyar Kisebbség*, 2013/3–4. 7–95.
- Marelyn Kiss József – Nadas Zsófia: „*Kincses Kolozsvár 2015*”. *Erdélyi magyar fiatalok. Kutatási jelentés*. Budapest: Nemzetstratégiai Kutatóintézet, 2016.
- Pap Melinda: Veszélyben a virtuális Erdély-projekt? Feljövőben a regionális identitás a transzilvanizmus rovására. *Krónika*, 2021. november 10.
- Papp Z. Attila (szerk.): *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZys 2015 kutatás eredményei*. Budapest: Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet, 2017.
- Papp Z. Attila: Kisebbségi identitáskonstrukciók a kettős magyar állampolgárság által. *Regio*, 2014/1. 118–155.
- Paul, Ioana – Tudoran, Mirela – Chilariu, Luiza: Români și maghiarii. Reprezentări in-group, out-group în cazul grupurilor etnice din România. In: Bădescu, Gabriel – Kivu, Mircea – Robotin, Monica (eds.): *Barometrul relațiilor etnice 1994–2002. O perspectivă asupra climatului interetnic din România*. Cluj-Napoca: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, 2005. 89–117.

- Veres Valér – Papp Z. Attila – Geambaşu Réka – Kiss Dénes – Márton János – Kiss Zita: *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (ISPMN) Kiadó, 2012.
- Veres Valér: *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2005.
- Veres Valér: Kisebbségi magyar fiatalok jövőtervezése. *Korunk*, 2005/11. 32–49.
- Veres Valér: Magyarságtudat és erdélyiség. A nemzeti azonosságtudat sajátosságai, változása az erdélyi magyarok és a fiatalok körében. In: *Külhoni magyar ifjúságkutatás – 2014. Metszetek II*. Budapest: Nemzetstratégiai Intézet, 2014. 36–61.
- Veres Valér: Az erdélyi magyar fiatalok nemzeti identitása, csoportattitűdjei. In: Veres Valér (szerk.): *Erdélyi magyar ifjúság. Szociológiai jellegzetességek és változások 2001 és 2016 között*. Kolozsvár: Presa Universitară Clujeană – Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2020. 109–145.
- Veres Valér: *Analiza comparată a identităţii minorităţilor maghiare din Bazinul Carpatic – A Kárpát-medencei magyarok nemzeti identitásának összehasonlító elemzése*. Cluj-Napoca – Kolozsvár: ISMPN, 2008. [Studii de atelier. Cercetarea minorităţilor naţionale din România, Nr. 2. – Műhelytanulmányok a romániai kisebbségekről, 2.]
- Veres Valér: Az erdélyi magyarok nemzeti kisebbségi identitásának alakulása a Kárpát Panel tükrében. In: Veres Valér – Papp Z. Attila – Geambaşu Réka – Kiss Dénes – Márton János – Kiss Zita: *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet (ISPMN) Kiadó, 2012. 15–78.
- Veres Valér – Ruff Tamás: Kötődések – identitás, személyes kapcsolatok és nemzeti-etnikai attitűdök a Kárpát-medence magyar ifjúságának körében. In: Székely Levente (szerk.): *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Budapest: Kutatópont Kft. – Enigma 2001 Kiadó és Médiaszolgálat, 2018.